

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2018

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და

სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ.,

ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ.,

მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ.,

ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2019

ISSN 1987-7668

სამართლიანობა, როგორც სახელმწიფოებრივი თავისუფლების შეზღუდვის სტანდარტი

სახელმწიფოებრივი სამართლიანობა სამოქალაქო სამართლის უმნიშვნელოვანესი პრინციპია და სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 325-ე მუხლი ითვალისწინებს სამართლიანობის საფუძველზე ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის მოთხოვნას და მისი მოქმედება ვრცელდება არა მხოლოდ ამავე კოდექსით მონესრიგებულ სახელმწიფოებრივი ურთიერთობებზე, არამედ კერძო სამართლის სხვადასხვა ინსტიტუტზე.

სამართლიანობის საფუძველზე ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის მოთხოვნა უკავშირდება ისეთ შემთხვევას, როდესაც ვალდებულების შესრულების პირობა უნდა დადგინდეს ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ.

მსგავსი შემთხვევა უმეტესად მაშინ წარმოიშობა, როდესაც ურთიერთობების მონაწილენი არათანასწორ მდგომარეობაში იმყოფებიან და არსებობს საფრთხე ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრელი მხარის მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებისა, რის გამოც სამოქალაქო კოდექსმა სახელმწიფოებრივი სამართლიანობა მის უმნიშვნელოვანეს პრინციპად აღიარა.

მიუხედავად ნორმის მნიშვნელობისა, ის სათანადოდ არ ყოფილა ქართულ დოქტრინაში გამოკვლეული და სასამართლო პრაქტიკაში განმარტებული. წარმოდგენილი ნაშრომი ეძღვნება კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში სახელმწიფოებრივი სამართლიანობის მნიშვნელობის შესწავლას.

საკვანძო სიტყვები: სამართლიანობა, სახელმწიფოებრივი თავისუფლება, სახელმწიფოებრივი სამართლიანობა, კერძო ავტონომია, კეთილსინდისიერება, ნდობა, ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა, ნების გამოვლენის განმარტება, თავისუფალი განსჯა, ხელმწიფოებრივი მხარე, მესამე პირი.

1. შესავალი

სახელმწიფოებრივი სამართლიანობას სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის უზრუნველყოფისთვის ცენტრალური მნიშვნელობა ენიჭება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) 325-ე მუხლის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ამგვარი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. თუ მხარე პირობებს

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი. სულხან-საბა ორბელიანი სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის მონვეული ლექტორი; ადვოკატი. საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის საპარლამენტო მდივანი.

არ მიიჩნევს სამართლიანად, ან მათი განსაზღვრა ჭიანჭურდება, გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო.

ნორმის შინაარსი ზოგადი ხასიათისაა და გარკვეულ შემთხვევაში კონკრეტიზაციას კერძო სამართლის სხვადასხვა ინსტიტუტებში პოვებს. თუმცა კი, ასეთი ნორმებიც ხშირ შემთხვევაში კონკრეტული შინაარსის მატარებელი არაა და ყოველი შემთხვევის გათვალისწინებით სასამართლოს ინტერპრეტაციის საგანი ხდება.

სსკ-ის 325-ე მუხლი კეთილსინდისიერებისა და ნდობის პრინციპთან ერთად სახელშეკრულებო თავისუფლების, როგორც სამოქალაქო სამართლის მნიშვნელოვანი პრინციპის, შეზღუდვის ერთ-ერთ საფუძველს წარმოადგენს და სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეებს აკისრებს მეორე მხარის ინტერესების გათვალისწინებით, ვალდებულების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრის ვალდებულებას.

სამოქალაქო ურთიერთობებში მის მონაწილე სუბიექტთა შორის ხშირი უთანასწორობის არსებობის გამო, კანონმდებელმა დაუშვა სასამართლოს ჩარევის შესაძლებლობა ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის პროცესში. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სსკ-ის პირველი კომენტარების ავტორები ამ ნორმას დიდ პრაქტიკულ გამოყენებას უწინასწარმეტყველებდნენ,¹ მაგრამ სამწუხაროდ, ამ ნორმის მნიშვნელობა სათანადოდ არ ყოფილა გამოკვლეული არც ქართულ დოქტრინაში და დიდი ხნის განმავლობაში არც სასამართლო პრაქტიკაში ყოფილა სახელშეკრულებო სამართლიანობისა და სსკ-ის 325-ე მუხლის მნიშვნელობა სათანადოდ გაგებული.

ნორმის ზოგადი ხასიათი ქმნის პრაქტიკაში მისი ი არაერთგვაროვანი ან არასწორი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას. ამიტომაც მნიშვნელოვანია დადგინდეს ნორმის გამოყენების სამართლებრივი წინაპირობები და კრიტერიუმები, რომლითაც ხელშეკრულების მხარეებს და სასამართლოს ექნებათ შესაძლებლობა, კონკრეტული შემთხვევიდან გამომდინარე შეაფასონ ვალდებულების პირობის სამართლიანობა ან განსაზღვრონ, ჩამოაყალიბონ პირობის შინაარსი სამართლიანად.

2. სახელშეკრულებო თავისუფლების ფარგლები კერძო სამართალში

სსკ-ის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს შეუძლიათ განახორციელონ კანონით აუკრძალავი, მათ შორის, კანონით პირდაპირ გაუთვალისწინებელი ნებისმიერი მოქმედება. აღნიშნული ნორმა წარმოადგენს არა მხოლოდ სამოქალაქო, არამედ კერძო სამართლის ზოგად დებულებას და განამტკიცებს ამ ურთიერთობებში მხარეთა ნების ავტონომიის პრინციპს, რომელიც გულისხმობს პირის უფლებას, განახორციელოს ნებისმიერი მოქმედება ან დადოს ისეთი გარიგება, რომელიც კანონით აკრძალული არ არის.²

¹ ზოიძე ბ., *ჭანტურია ლ.*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 81.

² ხუბუა გ., *სამართლის თეორია*, თბ., 2004, 208.

ნების ავტონომია გულისხმობს პირისათვის მინიჭებულ უფლებას, მისი უფლებაუნარიანობის ფარგლებში განახორციელოს და მოაწესრიგოს მისთვის სასურველი ურთიერთობა სხვადასხვა გარიგების დადების გზით.³ კერძო ავტონომიის პრინციპმა სახელშეკრულებო სამართალში ასახვა პოვა სსკ-ის 319-ე მუხლში, რომლითაც განმტკიცებულია სახელშეკრულებო თავისუფლება.

2.1. სახელშეკრულებო თავისუფლების მნიშვნელობა

იმ ვალდებულების შინაარსი, რომელიც წარმოიშობა ხელშეკრულების საფუძველზე, უპირველეს ყოვლისა, განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით. მათ შეუძლიათ ხელშეკრულების დადების დროს, სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპის საფუძველზე თვითონ გადანყვიტონ, თუ რა შინაარსი ექნება ხელშეკრულების ამა თუ იმ დებულებას. მათ ასევე შეუძლიათ სახელშეკრულებო თავისუფლების ფარგლებში შეცვალონ ხელშეკრულება ან მისი ცალკეული დებულება.⁴

მხარეები არ არიან ვალდებულნი ხელშეკრულების შინაარსი ამომწურავად განსაზღვრონ, საკმარისია, რომ შინაარსი დადგენადი, განმარტებადი იყოს. რეგულაციური ხარვეზები შესაძლებელია შემგები განმარტებით შეივსოს. საბოლოოდ იგი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა შეათანხმეს მხარეებმა გონივრული განსჯით მათი ინტერესების,⁵ კეთილსინდისიერებისა და ნდობის პრინციპების, მათი ჰიპოთეტური ნების გათვალისწინებით.⁶ რადგანაც დისპოზიციური ნორმები სსკ-ის არსებულ რეგულაციებს შეიცავს, ხელშეკრულების შემგები განმარტებას უპირატესობა ენიჭება.⁷

2.2. სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვა

მხარეები ძირითადად თავისუფალნი არიან ხელშეკრულების შინაარსთან მიმართებით ნებისმიერი მათთვის სასურველი პირობა შეათანხმონ, რაც გამომდინარეობს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპიდან (კერძო ავტონომია) და რომელიც სსკ-ის 319-ე მუხლში არის განმტკიცებული. თუმცა, პრინციპულად უპირატესი სახელშეკრულებო თავისუფლება შესაძლებელია ცალკეული საკანონმდებლო მოთხოვნებით შეიზღუდოს, მაგალითად მაშინ, როდესაც გარიგების პირობა კანონს ან ზნეობის ნორმებს ეწინააღმდეგება.⁸ ისევე როგორც

³ *Larenz K.*, AT, 7. Auflage, 40-41; იხ. ციტირება: *ჭანტურია ლ.*, შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 2000, 57.

⁴ *Looschelders D.*, Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 231.

⁵ BGHZ 41, 271.

⁶ BGHZ 84, 1 (7).

⁷ *Palandt/Heinrich*, §157, Rn 4 ff. იხ. ციტირება: *Looschelders D.*, Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 230.

⁸ *Hütte F., Helborn M.*, Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 46.

ხელშეკრულების დადებისა და ფორმის განსაზღვრის თავისუფლება, ასევე ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრისა და შეცვლის უფლება ექვემდებარება შეზღუდვას.⁹

ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა მის ძირითად შეზღუდვებს კანონისმიერ აკრძალვებში, ზნეობისა¹⁰ და მორალის,¹¹ საჯარო წესრიგის,¹² სამოქალაქო სამართლის პრინციპების განმამტკიცებელ ნორმებსა და სხვა ზოგად ნორმებში¹³ პოვებს. წინამდებარე საკითხები დიდი ხნის განმავლობაში შეზღუდულად განიმარტებოდა¹⁴, მაგრამ დღესდღეობით ხელშეკრულების შინაარსობრივი კონტროლისათვის სახელშეკრულებო თავისუფლების შეზღუდვის წინაპირობების ძირითადი მნიშვნელობა ძირითად უფლებათა გათვალისწინებით, უთანასწორობის აკრძალვით გამოიხატება.

სამოქალაქო სამართალში სახელშეკრულებო თავისუფლება აბსოლუტური შინაარსის მატარებელი არ არის და ის სახელშეკრულებო სამართლიანობის კრიტერიუმითაა შემოფარგლული. გამომდინარე იქედან, რომ ხელშეკრულების მხარეები თანაბარი უფლება-მოვალეობების მატარებლები არიან, ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრაც სახელშეკრულებო სამართლიანობის საფუძველზე უნდა მოხდეს.¹⁵ ერთი შეხედულების თანახმად, სამართლიანი გადაწყვეტილება უნდა ეფუძნებოდეს საბუღალტრო წესებსა და კანონის მოთხოვნებს, მაგრამ მეორე შეხედულების თანახმად, ვალდებულების შინაარსი არ შეიძლება შეიზღუდოს საბუღალტრო წესებით, არამედ გათვალისწინებული უნდა იყოს ეკონომიკური სინამდვილე ისე, რომ მომხმარებელი არ შევიდეს შეცდომაში.¹⁶

3. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე

ცალკეული ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის შინაარსი გამომდინარეობს კონკრეტული შეთანხმებიდან ან უშუალოდ კანონიდან.¹⁷ სსკ-ის 317-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ვალდებულების წარმოშობისათვის აუცილებელია მონაწილეთა შორის ხელშეკრულება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ვალდებულება წარმოიშობა ზიანის მიყენების (დელიქტის), უსაფუძვლო გამდიდრების ან კანონით გათვალისწინებული სხვა საფუძველბიდან. მხოლოდ მაშინ, როდესაც ვალდებულებითი ურთიერთობის შინაარსი განსაზღვრულია, შეიძლება პასუხი გაეცეს ისეთ შეკითხვებს, როგორებიცაა მაგალითად, შეწყდა თუ არა

⁹ *Looschelders D.*, Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, *Heymans C.*, Verlkag, Rn. 233.

¹⁰ BGHZ 37, 319 (323); 104, 279 (281); BGHZ 37, 319 (324).

¹¹ *Bydlinski P.*, Bürgerliches Recht, Bd 1, 5., aktualisierte Auflage, Wien, 2010, Rn. 7/39.

¹² *Mohr J.*, Sicherung der Vertragsfreiheit durch Wettbewerbs- und Regulierungsrecht, Verlag Mohr Siebeck, Bd. 196, 820.

¹³ *Looschelders D.*, Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlkag, Rn. 238.

¹⁴ *Krammer*, MünchKomm, Verlag C.H. Beck, München, 2012, §145, Rn. 19.

¹⁵ *ჩაჩანიძე თ.*, სახელშეკრულებო თავისუფლება და სახელშეკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელშეკრულებო სამართალში, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №3, თბ., 2010, 24.

¹⁶ *Zahid A.*, “True and Fair View” Versus “Fair Presentation” Accountings: Are They Legaly Similar or Different?, *Europuan Bussines Law Review*, Kluwer Law International, 2008, 681.

¹⁷ *Brox/Walker*, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 69.

ვალდებულება შესრულებით, არსებობს თუ არა ხელშეკრულების შეწყვეტის საფუძველი დარღვევის სახით და, აქედან გამომდინარე, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.

სოციალური სახელმწიფოს იდეა თავის თავში მოიცავს ხელშეკრულების სუსტი მხარის დაცვას და სამართლიანი პირობების უზრუნველყოფას.¹⁸ ხელშეკრულების პირობათა სამართლიანობის სტანდარტს გარკვეულწილად ანესებს სამოქალაქო კოდექსიც და ძირითად პრინციპად გათვალისწინებული არის კეთილსინდისიერებისა და ნდობის მოთხოვნების დაცვა.¹⁹

3.1. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის ზოგადი საფუძველები

სახელშეკრულებო ვალდებულების არსებობისას, ვალდებულება განსაზღვრული ან განსაზღვრადი უნდა იყოს, შესაბამისად გარიგება დადებულად ითვლება, თუ მისი შინაარსი განსაზღვრული ან სულ მცირე განსაზღვრადია.²⁰ განუსაზღვრელი ვალდებულებითი შინაარსის პირობებში, მოვალეს არ შეიძლება მოეთხოვოს ვალდებულების შესრულება²¹ და ასევე, პრაქტიკულად შეუძლებელი იქნება მოთხოვნაზე იძულებითი აღსრულების მიქცევა.²²

ხშირად ვალდებულებითი ურთიერთობის ყველა პირობა მხარეთა მიერ არ არის განსაზღვრული, მაგალითად როდესაც საქმე ეხება ვალდებულების საგანსა და სახეს, შესრულების დროსა და ადგილს. მიუხედავად ამისა, ვალდებულებითი ურთიერთობის შინაარსი მაინც ცხადია, როდესაც შესრულების შინაარსი დადგენადია. ამ ობიექტური გარემოებების დადგენისათვის, მრავალი გზა არსებობს. მაგალითად, მალაზიაში საქონლის შექმნის დროს ფასების სია, ან ფასიანი ქაღალდების შექმნის დროს მათი საბაზრო ფასი. შინაარსის განსაზღვრის დროს დამატებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს საკანონმდებლო რეგულაციები. მაგალითისათვის, სსკ-ის 630-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ ანაზღაურების ოდენობა შეთანხმებული არ არის, ტარიფის არსებობისას შეთანხმებულად მიიჩნევა სატარიფო განაკვეთი, ხოლო, თუ ტარიფები არ არსებობს, მაშინ – ჩვეულებრივი ანაზღაურება.²³ იდენტური შინაარსის მატარებელია გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდეგომში – გსკ) §632 II, რომლის თანახმად, თუ შესაკეთებელია ნივთი და მასზე არ არის დაწესებული ანაზღაურება, მაშინ ითვლება, რომ შეთანხმებულია ჩვეულებრივი ანაზღაურება.²⁴

თუ მხარეთა შეთანხმებიდან ხელშეკრულების შინაარსი ნათლად, ერთმნიშვნელოვნად არ იკვეთება, შესაძლებელია ნების გამოვლენის განმარტება ზოგადი ნორმების საფუძველზე (სსკ-ის 52-ე მუხლი) განხორციელდეს. ანალოგიურად, ხელშეკრულების განმარტება ზოგადი

¹⁸ *ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი*, თბ., 2014, 56.

¹⁹ *იქვე*, 57

²⁰ BGHZ 55, 248, 250; BGH NJW-RR1990, 270, 271.

²¹ *Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT*, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 45.

²² *Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht*, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 69, Rn. 1.

²³ აღნიშნულის მაგალითად შეგვიძლია დავასახელოთ ასევე, სსკ-ის 510-ე მუხლი გამოსყიდვის ფასის დადგენისას, 692-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ტვირთის ღირებულების საბირჟო ფასით განსაზღვრისას, 744-ე მუხლი შუამავლობის დროს გასამრჯელოს ოდენობის დადგენისთვის.

²⁴ *Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht*, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 70, Rn. 1.

ნორმების გამოყენებით მიიღწევა, თუ ვალდებულების შინაარსი ბუნდოვანი, ორაზროვანი ან ურთიერთგამომრიცხავია, აგრეთვე როცა მისი გამონათქვამები შესწორებასა და შევსებას მოითხოვს.²⁵ თუ მხარეთა განმარტები წინასწარ განსაზღვრულ გმიზნამდე ვერ მიგვიყვანს, მაშინ გამოყენებულ უნდა იქნეს ხელშეკრულების ე.წ. შემვსები განმარტების მეთოდები ნების გამოვლენის მეშვეობით ხელშეკრულების შინაარსის დადგენის მიზანია ის, რომ დადგინდეს ცალკეულ ქმედებას ნების გამოვლენის შედეგად რაიმე ღირებულება ჰქონდა თუ არა, ან რა შინაარსი შეიძლებოდა მას ჰქონოდა, მაშინ როდესაც, ხელშეკრულების შემვსები განმარტების დანიშნულება გარიგების ხარვეზების აღმოფხვრაა.²⁶ იგი უკავშირდება მხარეთა სახელშეკრულებო მიზანსა და გაგებულია როგორც სამართლებრივი წყარო, რომლის მეშვეობით კეთილსინდისიერებისა და ნდობის გათვალისწინებით, ღიად დარჩენილი საკითხები შეიძლება შეივსოს.²⁷ ხელშეკრულების შემვსები განმარტება გამოიყენება მაშინ, როდესაც მხარეებს ხელშეკრულების ტექსტში გამორჩენილი აქვთ ცალკეულ საკითხთა მონესრიგება ან ხელშეკრულების პირობები გარკვეული ხარვეზებითაა მოცემული, მაშინ როდესაც, ნების გამოვლენის განმარტების დროს უნდა დადგინდეს მხარის შინაგანი ნების შესაბამისობა მის გამოსატულებასთან და ამგვარად განისაზღვროს გარიგების შინაარსი.²⁸ მას შემდეგ, რაც ამ მეთოდების ამონურვის შემდეგაც ხელშეკრულების შინაარსი ვერ დადგინდება, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამოქალაქო კოდექსის დისპოზიციური ნორმები.²⁹

3.2. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა ხელშეკრულების მხარის ან მესამე პირის მიერ

ხელშეკრულების შინაარსის მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრის გარდა, არსებობს შესაძლებლობა, რომ მხარეებმა ხელშეკრულების დადებისას ხელშეკრულების შინაარსის დეტალები ღიად დატოვონ ან ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ განსაზღვრას მიანდონ.³⁰ ასეთ შემთხვევებში შესრულების შინაარსი ხელშეკრულების დადების მომენტში სრულიად გარკვეული არ არის, ის უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების დადების შემდეგ, ვალდებულების შესრულებამდე.³¹ ასეთი შეთანხმება არ ეწინააღმდეგება ხელშეკრულების პირობათა განსაზღვრულობის მოთხოვნას, რადგან შინაარსი ყველა შემთხვევაში განსაზღვრადია.³²

ამრიგად, სამოქალაქო კოდექსი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ხელშეკრულების ცალკეული პირობები განსაზღვროს ერთ-ერთმა მხარემ ან მესამე პირმა (პირებმა). ასეთ

²⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 23 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1144-1090-2014.

²⁶ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 46.

²⁷ BGHZ 9, 273ff; BGHZ127, 138, 142.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 23 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1144-1090-2014.

²⁹ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 47.

³⁰ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 50.

³¹ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 70, Rn. 2.

³² Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 50.

დროს, უპირველესად აუცილებელია, მხარეთა შორის არსებობდეს შეთანხმება თუ რომელი მხარეა (პირია) უფლებამოსილი ამ განსაზღვრაზე.³³

325-ე მუხლის გამოყენებისთვის ხელშეკრულების შინაარსი განსაზღვრული არ უნდა იყოს, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მხარეებმა ხელშეკრულების კონკრეტული პირობები ერთმნიშვნელოვნად განსაზღვრეს ან თუ სხვა გარემოებებიდან გამომდინარე იგი განსაზღვრულია, სსკ-ის 325-ე მუხლი აღარ გამოიყენება. სწორედ ამიტომ, უპირველესად გასარკვევია, მხარეთა შეთანხმებიდან, შემსვები განმარტების ან სხვა რეგულაციების გათვალისწინებით, შესრულების შინაარსი ხომ არ შეიძლება დადგინდეს, მაგრამ თუ იგი ამ გზით ვერ განისაზღვრება, გამოიყენება 325-ე მუხლი.³⁴

სამართლიანობის საფუძველზე ხელშეკრულების პირობათა განსაზღვრას მნიშვნელობა აქვს იმის დასადგენად, თუ რამდენად ჯეროვნად შესრულდა ვალდებულება. ვალდებულების ჯეროვანი შესრულება უპირატესად უკავშირდება შესრულების საგანს, კერძოდ მოვალემ შესრულება უნდა მოახდინოს შეთანხმების შესაბამისად. იმ შემთხვევაში, თუ არ არის შეთანხმებული კონკრეტული პირობა ან მისი განსაზღვრა ერთ-ერთი მხარის პრეროგატივაა, შესრულება უნდა მოხდეს კეთილსინდისიერად და სამართლიანად. ასეთ შემთხვევაში, ამ პრინციპების შეფასება სასამართლოს უფლებამოსილებაა, რაც მას ანიჭებს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპებზე დაყრდნობით გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას³⁵

იმ შემთხვევაში, თუ მხარე პირობებს არ მიიჩნევს სამართლიანად, ან მათი განსაზღვრა ჭიანურდება, 325-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო. ამასთანავე, თუკი ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა ჭიანურდება, არსებობს მისი სასამართლოს მეშვეობით დადგინის შესაძლებლობა და ამასთანავე, მხარეს უფლება აქვს მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურებაც.³⁶

მსგავსი შინაარსის ნორმებს ვხვდებით გსკ-შიც, მხოლოდ იმ ძირითადი განსხვავებით, რომ აღნიშნული შემთხვევა, ერთი საკანონმდებლო ნორმით არ არის დარეგულირებული და მხარის მიერ ხელშეკრულების პირობის განსაზღვრას გსკ-ის §315 ეთმობა, ხოლო მესამე პირის მიერ ხელშეკრულების პირობათა განსაზღვრას – §317.

აღსანიშნავია, რომ დასახელებული ნორმები ადგენენ არა მხოლოდ ვალდებულების განსაზღვრის ძირითად კრიტერიუმებს, არამედ მის წესსა და ხელშეკრულების ნამდვილობის საფუძველსაც. კერძოდ, გსკ-ის §315 II-ის თანახმად, განსაზღვრა ხორციელდება მეორე მხარის მიმართ გაკეთებული განცხადებით, რომელიც მეორე მხარეს უნდა მიუვიდეს და რომლის უკან გამომხმობაც დაუშვებელია.³⁷ ამ ნების გამოვლენისათვის არა არის სპეციალური ფორმა დადგენილი, თუ კანონი არ მოითხოვს გარიგების ნამდვილობისთვის გარკვეული ფორმის

³³ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 51.

³⁴ Ibid, 52

³⁵ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 380.

³⁶ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 72, Rn. 9.

³⁷ BGH NJW 2002, 1424.

დაცვას.³⁸ გსკ-ის §315 III-ის თანახმად, თუ განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანი შეფასებით, მაშინ განსაზღვრა მეორე მხარისათვის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი სამართლიანია.³⁹

გსკ სსკ-სგან განსხვავებით, ასევე არეგულირებს იმ შემთხვევასაც, როდესაც პირობას განსაზღვრავს რამდენიმე პირი. ასეთ დროს, დავის შემთხვევაში ივარაუდება, რომ აუცილებელია ერთხმად მიღებული გადაწყვეტილება.⁴⁰ უფრო დეტალურ მონესრიგებას შეიცავს გსკ-ის §315 და §317 შესრულების შეცვლებასთან დაკავშირებით, რასაც სსკ-ის რეგულირების მიღმა რჩება.

3.1.1. განსაზღვრა ხელშეკრულების მხარის მიერ

მხარეებს შეუძლიათ პირდაპირ ან კონკლუდენტურად შეათანხმონ, რომ ერთ-ერთი მხარე ვალდებულების საგნისა და შინაარსის განსაზღვრაზე უფლებამოსილი იქნება. ასეთ დროს ჩნდება კითხვა, თუ რა საფუძვლებითა და წესით უნდა მოხდეს ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა.⁴¹

3.1.1.1. განსაზღვრაზე უფლებამოსილი პირი

შესრულების სახის ან მისი პროცედურის განსაზღვრა შეიძლება როგორც კრედიტორის, ასევე მოვალის პრეროგატივასაც განეკუთვნებოდეს. გერმანული კანონმდებლობით, ორმხრივი ვალდებულებების შემთხვევაში, დაშვებულია გამონაკლისიც: თუ არ არის შესრულების სანაცვლოდ ანაზღაურება დადგენილი, მაშინ განსაზღვრაზე უფლებამოსილია ის, ვისაც აქვს ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.⁴² ამისგან განსხვავებით, სსკ არ უშვებს მსგავს გამონაკლისს, რაც დასაშვებს ხდის, რომ მხარეებმა ხელშეკრულებით დაადგინონ, ნებისმიერი სახის ხელშეკრულების პირობებში ნებისმიერი მხარის მიერ პირობის განსაზღვრის შესაძლებლობა.

კრედიტორს ვალდებულების განსაზღვრის უფლება აქვს მაგალითად იმ შემთხვევებში, როდესაც არსებობს შეთანხმება ფასის ღირებულებაზე ან მოხდა ფასის შეცვლა კონკრეტული გარემოებების არსებობის შემთხვევაში, კერძოდ, საქონლის მიწოდების დროს.⁴³ რაც შეეხება, მოვალის მიერ ვალდებულების განსაზღვრას, მას ვხვდებით, მაგალითად დამსაქმებლის დაპირებისას იმასთან დაკავშირებით, რომ დააზღვევს მის დაქვემდებარებაში მყოფ დასაქმებულს.⁴⁴

³⁸ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 53.

³⁹ კროპპოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადამუშავებული გამოცემა, თ. დარჯანიასა და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, თბ., 2014, 220.

⁴⁰ კროპპოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადამუშავებული გამოცემა, თ. დარჯანიასა და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, თბ., 2014, 221.

⁴¹ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 241.

⁴² Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 70, Rn. 3.

⁴³ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 4.

⁴⁴ Brox/Walker, ErbR, Rn. 443; იხ. ციტირება: Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 71.

ყურადღება მისაქცევია იმაზეც, რომ ხშირად ნაკლოვანად გამოხატული, განსაზღვრული ვალდებულების დროს ურთიერთსაპირისპირო შესრულება შესაძლებელია ნების გამოვლენის განმარტებით გახდეს შესაძლებელი. შესაბამისად, ასეთ დროს არ გამოიყენება ვალდებულების განსაზღვრის შესაბამისი ნორმები.⁴⁵ თუ ურთიერთსაპირისპირო შესრულება განსაზღვრულია ვალდებულების ნიხრით ან მოსაკრებლებით, მინიმალური ან მაქსიმალური გადასახდელების დაწესებით, მოთხოვნის უფლების მქონე პირის შეუძლია დაადგინოს ორმხრივი შესრულების ზღვარი.⁴⁶

3.1.1.2. განსაზღვრა ნების გამოვლენის მიხედვით

სსკ-ის 52-ე მუხლის თანახმად, ნების გამოვლენის განმარტებისას ნება უნდა დადგინდეს გონივრული განსჯის შედეგად, და არა მარტოდენ გამოთქმის სიტყვასიტყვითი აზრიდან. გარიგების შინაარსის ნების გამოვლენით განმარტებისას, უპირველეს ყოვლისა აუცილებელია განისაზღვროს ორივე მხარის ნამდვილი ნება.⁴⁷ ამგვარი განმარტებისას ძირითადი პრობლემა განმარტების ობიექტურობასა და სამართლიანობაშია,⁴⁸ ამიტომაც აუცილებელია კონკრეტული კრიტერიუმების არსებობა.

გონივრული განსჯა უნდა ემყარებოდეს გარკვეულ კრიტერიუმებს, კერძოდ, ნების გამოვლენის განმარტება უნდა განხორციელდეს ნების მიმღების შემეცნების (გაგების) შესაძლებლობათა გათვალისწინებით. ამასთან, მხარეთა ნების განმატებისათვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სავაჭრო ტრადიციები და ჩვეულებები (სსკ-ის 338-ე მუხლი), ასევე, სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპებიც.⁴⁹ ამდენად, განმარტება უნდა მოხდეს ისე, როგორც ამას განმარტავდა ხელშეკრულების მხარე, მის პირობებში მყოფი პირი.⁵⁰

ვალდებულება განისაზღვრება უფლებამოსილი პირის მიერ სამართლებრივი შედეგის წარმომშობი ნების გამოვლენით. ნების გამოვლენა არის უკან გამოუხმობადი, ისევე, როგორც ნებისმიერი ნების გამოხატვა, რომელიც ხელშეკრულების ნაწილი გახდა. ის არ მოითხოვს ფორმას მაშინაც კი, როდესაც თვით ხელშეკრულება ან შესრულების შეპირება ფორმის დაცვას მოითხოვს. ასეთ შემთხვევაში, გამოიყენება ზოგადი ნორმები გარიგების არარაობისა და ბათილობის თაობაზე.⁵¹

⁴⁵ BGHZ 94, 98, 101.

⁴⁶ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 4.

⁴⁷ ზოიდე ბ., ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ზ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 2002, 299.

⁴⁸ Canaris C-G., Grigoleit H.C., Interpretation of Contracts, Towards a European Civil Code, 3rd ed., 2004, 449. იხ. ციტირება: ბაჩიაშვილი ვ., ხელშეკრულების განმარტება ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების მიხედვით და საქართველოს კანონმდებლობაში მისი იმპლემენტაციის მიზანშეწონილობა, „სამართლის ჟურნალი“, №1, თბ., 2013, 10.

⁴⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 23 თებერვლის გადაწყვეტლება საქმეზე №ას-1144-1090-2014.

⁵⁰ Lando O., Beale H.G., Principles of European Contract Law, Parts I and II, Kluwer Law International, London/Boston, 2000, 289.

⁵¹ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 5.

3.1.1.3. განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე

უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია განისაზღვროს, თუ რა წინაპირობების არსებობის შემთხვევაშია შესაძლებელია სსკ-ის 325-ე მუხლის გამოყენება. როგორც ზემოთ აღინიშნა, განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე მოხდება იმ შემთხვევაში, თუ შეთანხმებით სხვა რამ არ არის განსაზღვრული. ნორმის მეორე წინაპირობა არის ის, რომ განსაზღვრა უნდა ხორციელდებოდეს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ ან განსაზღვრა უნდა ჭიანურდებოდეს ან ვერ უნდა ხერხდებოდეს, ხოლო რაც შეეხება კოდექსის ჩანაწერს „საეჭვოობის“ თაობაზე, მას მნიშვნელობა აღარ ენიჭება. საყურადღებოა ისიც, რომ 325-ე მუხლი ადგენს ნამდვილ გარიგებაში პირობის სამართლიანად განსაზღვრის შესაძლებლობას და არა გარიგების უსამართლობის გამო მის ბათილად გამოცხადების სამართლებრივ საფუძველს, თუმცა კი ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში იყო შემთხვევა⁵² როდესაც სასამართლომ გარიგება მიიჩნია არასამართლიანად და ამ საფუძველით იგი ჩათვალა ზნეობის საწინააღმდეგოდ, რაც 325-ე მუხლის წინაპირობებს ეწინააღმდეგება, რადგან ბათილი გარიგებისას უსამართლო პირობაზე ვერ იქნება საუბარი.

თუ განსაზღვრა სამართლიანობას არ შეესაბამება, მაშინ ის ხელშეკრულების მხარის მიმართ მხოლოდ არ არის.⁵³ მხარემ მოცემული განსაზღვრა პროცესუალურად უნდა გახადოს სადავო, რაც უნდა გამოიხატოს უფლებამოსილი პირის მიერ სასამართლოში სარჩელის შეტანით,⁵⁴ სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების მიღებამდე კი მანამდე წარმოშობილი ურთიერთობებისათვის ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრა მიიჩნევა ძალამოსილად.⁵⁵ იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ განსაზღვრა ხდება თვითონ სასამართლოს მიერ და არა მხარის მითითებით.⁵⁶ განსაზღვრის ბათილობის შემთხვევაში, პირობა უნდა განისაზღვროს სასამართლოს გადაწყვეტილებით. აღნიშნული შესაძლებელია მაშინაც, როდესაც ხელშეკრულების პირობის განსაზღვრა მხარის მიერ ჭიანურდება (ფერხდება).

სამართლიანობა მხარეს გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობის სამოქმედო არეალს აძლევს, მაგრამ შეესაბამება თუ არა მიღებული გადაწყვეტილება სამართლიანობის კრიტერიუმებს, მხარეთა ინტერესების გათვალისწინებითა და კონკრეტული შემთხვევის შესწავლის შედეგად უნდა გაირკვეს.⁵⁷ ამდენად, შესრულების განსაზღვრაზე უფლებამოსილ პირს აქვს სამოქმედო არეალი გონივრული შეფასებისათვის და შესაძლებელია, რომ მხოლოდ ერთი „სწორი“ შედეგი არ არსებობდეს. განსაზღვრა სასამართლოს მიერ ხდება მაშინ, როდესაც

⁵² თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 3 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2/15651-15.

⁵³ კროპპოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადამუშავებული გამოცემა, თ. დარჯანიასა და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, თბ., 2014, 221.

⁵⁴ Palandt/Heinrichs, §315 Rn. 6. იხ. ციტირება: Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 243.

⁵⁵ OLG Frankfurt am Main, NJW-RR 1999, 379.

⁵⁶ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 6.

⁵⁷ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 53.

პირველად სამართლიანობის საზღვრები გადაილახება და არა მაშინ, როდესაც სასამართლო სხვაგვარ განსაზღვრებას სწორად მიიჩნევს.⁵⁸

სსკ-ის 319-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, თუ ხელშეკრულების ერთ-ერთ მხარეს უკავია დომინირებული მდგომარეობა ბაზარზე, მაშინ საქმიანობის ამ სფეროში მას ეკისრება ხელშეკრულების დადების ვალდებულება. მას არ შეუძლია კონტრაჰენტს უსაფუძვლოდ შესთავაზოს ხელშეკრულების არათანაბარი პირობები. აღნიშნული ნორმა წარმოადგენს კონტრაჰირების იძილების კლასიკურ მაგალითს, რა დროსაც ბაზარზე დომინირებული სუბიექტი ვალდებულია დადოს მომხმარებელთან ხელშეკრულება, მაგრამ ამავდროულად ამ ნორმის მეორე წინადადების დათქმა განამტკიცებს ხელშეკრულების დებულებათა სამართლიანობის პრინციპს, რათა ხელშეკრულების ძლიერმა მხარემ ვერ შეძლოს ვალდებულების პირობათა განსაზღვრა მხოლოდ საკუთარი ინტერესების გათვალისწინებით.⁵⁹

საკითხთან დაკავშირებით, უნდა იყოს თუ არა ხელშეკრულების პირობების განსაზღვრისას კონტრაჰენტი იმავდროულად ვალდებული პირი მეორე მხარის მიმართ, არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა. ამ კითხვაზე ზოგადი პასუხის გაცემა წარმოუდგენელია. იმის დასადგენად, არსებობს თუ არა ამგვარი ვალდებულება, ყოველი კონკრეტული შემთხვევის განმარტებით უნდა დადგინდეს, მაგრამ ჩვეულებრივ შემთხვევაში ამას უნდა დავეთანხმეთ, თუკი ხელშეკრულების მხარე ხელშეკრულების შესრულებით პირდაპირ დაინტერესებულია.⁶⁰ სადისკუსიო შეკითხვას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ვადის გადაცილების შედეგებისთვის.⁶¹ ამ დანაწესის შემოტანით კანონმდებელს სურდა ხელშეკრულების შინაარსის განსაზღვრის მარტივი გზა გაეხსნა. ამ დანაწესის გარეშე, საქმე საერთო სასარჩელო წარმოების და აღსრულების წესით უნდა წასულიყო.⁶² ხელშეკრულების მხარეს სპეციალურ მოთხოვნად შეუძლია ასევე ხელშეკრულების ვადის მოსვლა განსაზღვროს.⁶³

3.1.1.4. განსაზღვრა თავისუფალი განსჯის საფუძველზე

გსკ⁶⁴ და იურიდიული ლიტერატურა სამართლიანობის საფუძველზე განსაზღვრისაგან განასხვავებს განსაზღვრას თავისუფალი განსჯის საფუძველზე. თუ მხარეები შეთანხმდებიან, რომ ვალდებულების განსაზღვრა უნდა მოხდეს ერთ-ერთი მხარის თავისუფალი განსჯის საფუძველზე, სამართლიანობის საფუძველზე ვალდებულების განსაზღვრის ნორმები არ გამოიყენება.⁶⁵ იმ შემთხვევაში, თუ ძალამოსილი შეთანხმება გვაქვს სახეზე ხელშეკრულების

⁵⁸ BGHZ 41, 280; BGH NJW-RR 1991, 1248.

⁵⁹ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 107.

⁶⁰ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 54.

⁶¹ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 7.

⁶² Brox/Walker, ZVR, Rn. 1065 ff.

⁶³ შდრ. BGH NJW 1983, 2934.

⁶⁴ გსკ-ის §319 II.

⁶⁵ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 8.

პირობების თავისუფალი განსჯის საფუძველზე განსაზღვრასთან დაკავშირებით, სასამართლოს გადანყვეტილების მიღება სამართლიანობის საფუძველზე აღარ შეეძლება.

იმის შესამოწმებლად, შეთანხმდნენ თუ არა მხარეები ვალდებულების სამართლიან ან თავისუფალი განსჯით განსაზღვრაზე, ყურადღება უნდა მიექცეს არა შეთანხმების სიტყვა--სიტყვით მნიშვნელობას, არამედ შინაარსს. ივარაუდება, რომ სამართლიანობით განსაზღვრაზე შეთანხმება არსებობს, თუ მაგალითისათვის, ხელშეკრულებაში მოცემულია დათქმა: „ფასზე შეთანხმება ღიად დატოვებულია“.⁶⁶

3.1.2. განსაზღვრა მესამე პირის (პირების) მიერ

სსკ-ის 325-ე მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების მხარეები შეიძლება ასევე შეთანხმდნენ იმაზე, რომ შესრულების შინაარსს განსაზღვრავს მესამე პირი, ან რამდენიმე მესამე პირი. ასეთ შემთხვევას ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც შესრულების განსაზღვრისათვის აუცილებელია სპეციალური ცოდნა⁶⁷ და ამავდროულად, სახელშეკრულებო ვალდებულება ნდობის ღირსმა პირმა უნდა გადაწყვიტოს.⁶⁸ ასეთ დროს, აუცილებელია მხარეთა შეთანხმების არსებობა იმის თაობაზე, რომ ვალდებულების განსაზღვრის უფლება მესამე პირზე (ან რამდენიმე მესამე პირზე) გადადის.

იმ ხელშეკრულებაში, რომელიც მესამე პირის ნებით იდება, სარგებლის მიმღები მესამე პირი არ წარმოადგენს ხელშეკრულების მხარეს. მიუხედავად ამისა, ის არ იქნება გაგებული მესამე პირად ნორმის მიზნებისათვის, რადგან ის ისევეა უფლებამოსილი განსაზღვროს შეთანხმებული შესრულება, როგორც ხელშეკრულების მხარე.⁶⁹

3.1.2.1. შესრულების განსაზღვრის სამართლებრივი ნორმების შინაარსი

სიტყვასიტყვითი გაგებით, მესამე პირებს უნდა გადაეცეთ შესრულების განსაზღვრის უფლება; აღნიშნულის ქვეშ იგულისხმება ასევე მხოლოდ ერთი შესრულების განსაზღვრის შესაძლებლობა. მაგალითად შეგვიძლია განვიხილოთ შემთხვევა, როდესაც „ა“ და „ბ“ დებენ ნასყიდობის ხელშეკრულებას ნახატზე იმ პირობით, რომ „გ“-მ უნდა განსაზღვროს ნასყიდობის ფასი და შესრულების ადგილი.

ხშირად მესამე პირი ვალდებულია არა არარსებული შესრულება შეავსოს, რათა განუსაზღვრელი ხელშეკრულება ნამდვილი გახადოს, არამედ წინასწარ განზრახული, მაგრამ მხოლოდ ხელშეკრულების დაუდგენელი შინაარსი დაადგინოს ან ცალკეული პირობები განსაზღ-

⁶⁶ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 71, Rn. 8.

⁶⁷ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 56.

⁶⁸ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 73, Rn. 10.

⁶⁹ BGH NJW-RR 2003, 1355.

ვროს, რომლებსაც არაპირდაპირ ექნებათ მნიშვნელობა შესრულების შინაარსის განსაზღვრისათვის (მედიატორი ვინრო გაგებით).⁷⁰

მესამე პირი მომრიგებელი გვაყავს მაშინ, როდესაც მხარეებმა ნასყიდობის ფასად შეთავაზების ფასი შეათანხმეს და მესამე პირმა ეს შესაფასებელი ფასი უნდა დაადგინოს. მსგავსი შედეგი გვაქვს მაშინაც, როდესაც „ა“-ს და „ბ“-ს შორის ქონების გაყოფისას, განაწილებას უძღვება „გ“. თუ „ბ“ არ ეთანხმება გაყოფის ამა თუ იმ წესს და ამიტომაც „გ“ გადაწყვეტს, რომ სხვა წესით გაანაწილოს ქონება, „ა“ ვალდებული არ არის დაეთანხმოს და შეეგუოს გაყოფის ამ წესს, უფრო მეტიც, „გ“-მ მხარეთა ინტერესებისა და სამართლიანობის პრინციპის გათვალისწინებით უნდა დაადგინოს სამართლიანი განაწილების წესი. ასეთ შეთანხმებებს მომრიგებლის დასკვნის ხელშეკრულებებს (Schiedsgutachtenvertrag) უწოდებენ. ასეთი შეთანხმება მიმართულია იმისაკენ, რომ კომპეტენტურმა მესამე პირმა მბოჭავი განსაზღვრა ფაქტებისა და ფაქტობრივი შემადგენლობის ნიშნებით დაადგინოს. თეორიულად არსებობს მხოლოდ ერთი სწორი გადაწყვეტილება, მაგრამ სინამდვილეში, მესამე პირს აქვს გადაწყვეტილების მიღებისათვის დიდი სამოქმედო არეალი.⁷¹ მომრიგებელთან დაკავშირებით შეთანხმებაზე გამოიყენება 325-ე მუხლის წინაპირობები იმგვარად, რომ მკაცრი გამიჯვნა სავალდებულო არ არის.

ამისაგან უნდა განვასხვავოთ მედიატორი სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის გაგებით.⁷² მომრიგებელმა სასამართლოს ნაცვლად სავალდებულო წესით უნდა გადაუწყვიტოს მხარეებს ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული სადავო საკითხები, ასეთ დროს არ გამოიყენება 325-ე მუხლის დანაწესი. მათი გამიჯვნისათვის გადამწყვეტია არა მხარეთა ნება, არამედ მხარეთა მიერ ჩაფიქრებული მესამე პირის ნება. მესამე პირი მომრიგებელი ადგენს მხოლოდ ფაქტობრივ გარემოებათა ცალკეულ ელემენტს, იმგვარად, რომ გადაწყვეტილება მოთხოვნის თაობაზე სასამართლო წესითაა დაცული, მაშინ როდესაც მედიატორი სამართლებრივ ურთიერთობას უშუალოდ ხელშეკრულების მხარეთა შორის გადაწყვეტს.⁷³

3.1.2.2. შესრულების განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე

მესამე პირის მიერ ვალდებულების განსაზღვრა, ისევე, როგორც ერთ-ერთი მხარის მიერ ვალდებულების განსაზღვრა, ხორციელდება ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ განცხადებით, რომელიც კონტრაპუნტს უნდა მიუვიდეს⁷⁴ და რომლის უკან გამოხმობაც დაუშვებელია.⁷⁵ თუ შესრულების განსაზღვრა უნდა მოხდეს მესამე პირის მიერ, საეჭვოობის ან დავის შემთხვევაში ივარაუდება, რომ განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერ ვალდებულების განსაზღვრა აშკარად არასამართლიან-

⁷⁰ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 73, Rn. 11.

⁷¹ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verl. kag, Rn. 252.

⁷² Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. Aktualisierte Aufl., München, 2013, 73, Rn. 11.

⁷³ BGHZ 6, 335.

⁷⁴ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 57.

⁷⁵ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 74, Rn. 12.

ნია, მაშინ მას მხარისათვის მბოჭავი ძალა არ აქვს. ასეთ დროს განსაზღვრა უნდა მოხდეს სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე. თუ მესამე პირის მიერ შესრულების განსაზღვრას შევადარებთ თვითონ მხარის მიერ შესრულების განსაზღვრას არასამართლიანობის გამო პირობის არამბოჭავობის ხასიათთან დაკავშირებით, მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ მათი განსხვავებული რეგულაცია გამონეული იმით, რომ უმეტესად, მესამე პირთა მიერ ვალდებულების განსაზღვრისას არის სისწორის უფრო მეტი გარანტია, ვიდრე მხარის მიერ შესრულების განსაზღვრის დროს.⁷⁶ სასამართლოს გადაწყვეტილება მესამე პირის მიერ განსაზღვრის ადგილას მხოლოდ მაშინ უნდა დადგეს, როდესაც მესამე პირი ნდობისა და კეთილსინდისიერების მასშტაბს უხეშად, მიუკერძოებელი და კომპეტენტური⁷⁷ შემფასებლისთვის აშკარად შესაცნობად დაარღვევს,⁷⁸ ანუ მისთვის მინიჭებულ უფლებას ბოროტად გამოიყენებს.⁷⁹

ვალდებულების განსაზღვრა სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე ხდება მაშინაც, როდესაც მესამე პირი გადაწყვეტილებას ვერ იღებს ან არ სურს გადაწყვეტა, ან როდესაც იგი აჭიანურებს განსაზღვრას. აღნიშნული რეგულაცია შეესაბამება მხარეთა შეხედულებას: როდესაც მესამე პირმა ვალდებულება სამართლიანობის საფუძველზე უნდა განსაზღვროს, აღნიშნული დამოკიდებულია როგორც ამ პიროვნებისადმი ნდობაზე,⁸⁰ ასევე გადაწყვეტილების საგნობრიობაზე. ამიტომაც შეუძლია სასამართლოს მის მაგივრად მიიღოს გადაწყვეტილება ვალდებულების განსაზღვრაზე.⁸¹

განსხვავება მხარისა და მესამე პირის მიერ ვალდებულების განსაზღვრას შორის ისაა, რომ ამ უკანასკნელის შემთხვევაში სასამართლო იღებს გადაწყვეტილებას მაშინ, როდესაც იგი აშკარად არასამართლიანია. ეს დანაწესი დაფუძნებულია იმ მოსაზრებაზე, რომ მესამე პირი, როგორც წესი, ნეიტრალურია და საგნობრივი ცოდნა აქვს, რის გამოც, მცირე მასშტაბით უსამართლობის შემთხვევაში, მას მბოჭავი ხასიათი არ უნდა დაეკარგოს.⁸²

3.1.2.3. შესრულების განსაზღვრა თავისუფალი განსჯის საფუძველზე

მხარეებს შეუძლიათ ასევე შეთანხმდნენ იმაზე, რომ მესამე პირი გადაწყვეტილებას მიიღებს თავისუფალი განსჯის საფუძველზე. ასეთ შემთხვევაში სასამართლო გადაწყვეტილებით ვალდებულების განსაზღვრა მხედველობაში მისაღები არ არის, რადგანაც მხარეები მნიშვნელობას სწორედ მესამე პირის მიერ გადაწყვეტილების მიღებას ანიჭებენ. იმ შემთხვევაში, თუკი მესამე პირი ვერ/არ განსაზღვრავს ვალდებულებას ან აჭიანურებს მას, ხელშეკ-

⁷⁶ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 74, Rn. 13.

⁷⁷ BGH, NJW 1991, 2761.

⁷⁸ შდრ. BGH NJW 1958, 2067; 1991, 276; იხ. ასევე Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlkag, Rn. 248.

⁷⁹ Bydlinski P., Bürgerliches Recht Bd 1, AT, 5. aktualisierte Aufl., Wien, 2010, Rn. 3/19.

⁸⁰ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlkag, Rn. 247.

⁸¹ Prot I, 468 f.; Mot. II, 193. იხ. ციტირება: Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 74, Rn. 14.

⁸² Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 59.

რულება ნამდვილი აღარ იქნება.⁸³ თუმცა კი მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ, რომ ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ განსაზღვროს შესრულება სამართლიანობის საფუძველზე.⁸⁴ იმ შემთხვევაში კი, როდესაც მესამე პირი მიიღებს გადაწყვეტილებას ვალდებულების განსაზღვრის თაობაზე, იგი ჩაითვლება მხარეებისათვის მბოჭავად კანონიერებისა და ზნეობის ჩარჩოებში მაშინაც კი, როდესაც დადგენილი შინაარსი აშკარად არასამართლიანია.⁸⁵

3.1.2.4. შესრულების განსაზღვრა რამდენიმე მესამე პირის მიერ

თუ ვალდებულების განსაზღვრა რამდენიმე მესამე პირის მიერ ხდება, მაშინ აუცილებელია ერთხმად მიღებული გადაწყვეტილება (გსკ-ის §317 II).⁸⁶ იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს ერთხმად მიღებული გადაწყვეტილება, მისი სამართლებრივი შედეგები იდენტურია იმ შემთხვევისა, თითქოს განსაზღვრა საერთოდ არ არსებულებოდა.⁸⁷ ასეთ შემთხვევაში გადაწყვეტილებას მიიღებს სასამართლო.⁸⁸

მიუხედავად ამისა, გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში არსებობს შემთხვევები, როდესაც უპირატესად გამოიყენება უმრავლესობის პრინციპი.⁸⁹ როდესაც არსებობს ფულადი ვალდებულების მოცულობის განსაზღვრის საჭიროება და მოცემულია სხვადასხვა ოდენობა, დავის შემთხვევაში იგულისხმება საშუალო ოდენობა.⁹⁰

3.2. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის ბათილობა

ვალდებულების პირობის განსაზღვრის დროს მხარის ან მესამე პირის მიერ ამ პირობაზე შეცდომების და ბათილად ცნობის მოთხოვნის საკითხს სსკ არ არეგულირებს. ამისაგან განსხვავებით, თვითონ მხარის ან მესამე პირის მიერ შესრულების განსაზღვრის შეცდომების საკითხს დეტალურად აწესრიგებს გსკ.

ხელშეკრულების პირობის განსაზღვრა წარმოადგენს ნების გამოვლენას და არის გარიგება სსკ-ის 50-ე მუხლის გაგებით. გამომდინარე იქედან, რომ ვალდებულების განსაზღვრა ნების გამოვლენას უკავშირდება, გამოიყენება ზოგადი ნორმები გარიგების ბათილობის შესახებ, მაგრამ მისი მოთხოვნის უფლება აქვს არა მესამე პირს, არამედ მხარეებს, რადგან ისინი არიან გარიგების სამართლებრივი ტვირთის მატარებლები.⁹¹

⁸³ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 75, Rn. 15.

⁸⁴ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 249.

⁸⁵ HK-BGB/Schulze §319 Rn. 6; იხ. ციტირება: Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 249.

⁸⁶ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn 58.

⁸⁷ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 75, Rn. 16.

⁸⁸ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 251.

⁸⁹ BGHZ 22, 343 (346).

⁹⁰ Looschelders D., Schuldrecht AT, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 251.

⁹¹ Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT, 3. Auflage, Verlag Dr. Schmidt R., 2005, Rn 58.

შეცილება შეცდომის, მუქარის ან მოტყუების გამო, შესაძლებელია, მაგრამ მისი მოთხოვნის უფლება, მხოლოდ ხელშეკრულების ერთ-ერთ მხარეს აქვს.⁹² მესამე პირს არ შეუძლია მოითხოვოს შეცილება, როგორც აღნიშნულის მიმართ იურიდიული ინტერესის არმქონეს. შეცილება მოტყუების ან შეცდომის საფუძველით უნდა მოხდეს დაუყოვნებლივ, მას შემდეგ, რაც შეცილებაზე უფლებამოსილმა პირმა შეიტყო შეცილების საფუძველების შესახებ გსკ-ის §318 II (2).⁹³

იმ შემთხვევაში, როდესაც აღმოჩნდება, რომ მხარეები თავისუფალ დისკრეციაზე ან სამართლიანობის საფუძველზე პირობის განსაზღვრაზე შეთანხმდნენ, ამის საპირისპიროდ ჩნდება კითხვა, არის თუ არა საერთოდ ეს ხელშეკრულება ნამდვილი, აქვს თუ არა უფლება კრედიტორს სამართლიანობის საფუძველზე განსაზღვროს პირობა და შეუძლება თუ არა, რომ ასეთი შეთანხმება ბათილი იყოს გსკ-ის §138-ის (გარიგების ბათილობა ამორალურობის გამო) საფუძველზე (მაგალითად, მოვალისთვის კაბალური პირობების დაწესება გამყიდველის მიერ ფასის დადგენით).⁹⁴ განსაზღვრაზე შეთანხმება ნამდვილი და შესაბამისად, მხოლოდ არ იქნება იმ შემთხვევაშიც, თუ ის გსკ-ის §134-თან (გარიგების ბათილობა მისი კანონსაწინააღმდეგობის გამო) წინააღმდეგობაში მოდის.⁹⁵

4. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის შემთხვევები კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში

სსკ-ის 325-ე მუხლი მოთავსებულია კოდექსის მესამე წიგნის პირველ კარში, რომელიც წარმოადგენს ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების ნორმათა ერთობლიობას. ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი არის კერძო სამართალში არსებული ვალდებულებითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ზოგად დანაწესთა ერთობლიობა, რომელიც გამოიყენება სპეციალური ნორმების არარსებობის შემთხვევაში. სსკ-ის 325-ე მუხლი, მართალია, მოთავსებულია სამოქალაქო კოდექსში, თუმცა მისი მოქმედების არეალი გაცილებით დიდია და მოიცავს მთლიანად კერძო სამართალს.

ვალდებულების შინაარსის სამართლიანობის საფუძველზე განსაზღვრას მნიშვნელობა ენიჭება არა მხოლოდ სამოქალაქო სამართალში, არამედ, შრომის, საკორპორაციო, მომხმარებელთა უფლებების დაცვისა თუ კონკურენციის სამართალში, რასაც ქვემოთ უფრო დეტალურად შევხებით.

⁹² გსკ-ის §318 II.

⁹³ *Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht*, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 74, Rn. 12.

⁹⁴ *იქვე*, 75, Rn. 16.

⁹⁵ *იქვე*, 72, Rn. 9.

4.1. ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულ ხელშეკრულებებში

სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული მხარეთა ნების ავტონომია მხარეებს საშუალებას აძლევს თვითონ განსაზღვრონ ხელშეკრულებათა შინაარსი, მაგრამ კოდექსი ცალკეულ შემთხვევაში პირობის განსაზღვრის საკითხს მინდობს ხელშეკრულების რომელიმე მხარეს, რა დროსაც აუცილებელი ხდება სსკ-ის 325-ე მუხლის გამოყენება. მაგალითად, მოგზაურობის დროს ხარვეზის აღმოფხვრის ვადას აწესებს ტურისტი (659-ე მუხლი)⁹⁶ ან თუ ვალდებულების შესრულების დრო არ არის განსაზღვრული, მას განსაზღვრავს კრედიტორი სსკ-ის 365-ე მუხლის თანახმად,⁹⁷ თუმცა კი „ერთი მხარის მიერ დანესებული ვადა მეორის ინტერესებსაც უნდა ეხმიანებოდეს“⁹⁸. როგორც აღინიშნა, ხელშეკრულების პირობების განსაზღვრისას მხარეთა ნების ავტონომია გადამწყვეტია, მაგრამ სახელშეკრულებო თავისუფლება სახელშეკრულებო სამართლიანობითაა შეზღუდული და მხარეს თვითნებობის საშუალებას არ აძლევს.⁹⁹ ამ პრინციპის კიდევ ერთი გამოხატულებაა სსკ-ის 347-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი, რომლის თანახმადაც, ბათილია სტანდარტული პირობა, რომლითაც შემთავაზებელი აწესებს შეთავაზებული წინადადების მიღების ან უარყოფის, ანდა ამა თუ იმ სამუშაოს შესრულების შეუსაბამოდ ხანგრძლივ ან აშკარად მცირე ვადას.¹⁰⁰

მითითებული შემთხვევების გარდა, სამოქალაქო კოდექსი შეიცავს სხვა შემთხვევებსაც, რა დროსაც, ვალდებულების შინაარსის სამართლიანობის საფუძველზე განსაზღვრის ნორმების გამოყენება სავსებით რელევანტური და უფრო მეტიც, აუცილებელია.

4.1.1. საკუთარ თავთან დადებული გარიგება

სსკ-ის 103-ე მუხლის პირველი ნაწილი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ გარიგება დაიდოს წარმომადგენლის მეშვეობითაც, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც გარიგების ხასიათიდან გამომდინარე, იგი უნდა დადოს თვითონ პირმა, ან კანონითაა აკრძალული წარმომადგენლის მონაწილეობით გარიგების დადება.

ასეთი დანაწესი განმტკიცებულია სსკ-ის 114-ე მუხლში, რომელიც კრძალავს საკუთარ თავთან გარიგების დადებას. მითითებული ნორმის თანახმად, თუ თანხმობით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, წარმომადგენელს არ შეუძლია წარმოდგენილი პირის სახელით სა-

⁹⁶ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 416.

⁹⁷ ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 287.

⁹⁸ იქვე, 288.

⁹⁹ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 415.

¹⁰⁰ ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, თბ., 2014, 416; ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, 288.

კუთარ თავთან თავისი სახელით, ან, როგორც მესამე პირის წარმომადგენელმა, დადოს გარიგება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა გარიგება უკვე არსებობს რაიმე ვალდებულების შესასრულებლად. აღნიშნული ნორმა კრძალავს გარიგების დადებას ისეთ შემთხვევაში, როდესაც გარიგების ერთი მხარე და მეორე მხარის წარმომადგენელი ერთი და იგივე პირია. თუმცა „თვითკონტრაპირების“ აკრძალვას აქვს გამონაკლისებიც, რომელსაც 114-ე მუხლი ითვალისწინებს, კერძოდ თუ პირს, როგორც წარმომადგენელს ამისი უფლება მარწმუნებლისგან აქვს მიღებული ან თუ იგი წარმომადგენლობის ფარგლებშიმხოლოდ ვალდებულებას ასრულებს.¹⁰¹

სსკ-ის 114-ე მუხლის გამონაკლისი შემთხვევა უშვებს იმას, რომ თუ მინდობილობით მარწმუნებელმა რწმუნებულს მიანიჭა საკუთარ თავთან გარიგების დადების უფლება, მაშინ იგი გარიგებაში ორივე მხარედ გამოდის თვითონ და შესაბამისად, ვალდებულების შინაარსსაც განსაზღვრავს ერთპიროვნულად. ამ შემთხვევაში, მხარეები პირდაპირ არ შეთანხმებულან იმაზე, რომ ვალდებულება განსაზღვრულიყო ერთ-ერთი მხარის მიერ, თუმცა მოცემული სამართლებრივი ურთიერთობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, ითვლება, რომ მინდობილობის გამცემმა მხარემ კონკლუდენტურად მიანიჭა რწმუნებულს ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის უფლებაც.

პირის მიერ საკუთარ თავთან გარიგების დადების შემთხვევაში, ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრის სადავეები მთლიანად მის ხელშია. აღნიშნული შესაძლებელს ხდის მისი მხრიდან ამ უფლების არამართლზომიერად გამოყენებას, რაც შეიძლება მისი მხრიდან სუბიექტურად საკუთარი პოზიციის სასარგებლოდ და ობიექტურად კი აშკარად უსამართლო გადაწყვეტილების მიღებით გამოიხატოს. ასეთ შემთხვევაში, ვალდებულების შინაარსის არასამართლიანად განსაზღვრის პირობებში, მეორე მხარეს სსკ-ის 325-ე მუხლის საფუძველზე შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრა, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ განსაზღვრა უსამართლო იქნება, მიმართოს სასამართლოს და ამ გზით მოითხოვოს ვალდებულების სამართლიანი შინაარსის დადგენა.

4.1.2. შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების პირობების მისადაგება

სსკ-ის 398-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ის გარემოებები, რომლებიც ხელშეკრულების დადების საფუძველი გახდა, ხელშეკრულების დადების შემდეგ აშკარად შეიცვალა და მხარეები არ დადებდნენ ამ ხელშეკრულებას ან დადებდნენ სხვა შინაარსით, ეს ცვლილებები რომ გაეთვალისწინებინათ, მაშინ შეიძლება მოთხოვნილ იქნეს ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ცალკეულ გარემოებათა გათვალისწინებით, ხელშეკრულების მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს შეუცვლელი ხელშეკრულების მკაცრად დაცვა.

¹⁰¹ ზოიძე ბ., ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ზ., ნინიძე თ., ქანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 2002, 299.

მითითებული ნორმის გამოყენებისათვის აუცილებელია, რომ ხელშეკრულების დადების შემდეგ გარემოებები აშკარად უნდა შეიცვალოს და მხარეები ხელშეკრულებას დადებდნენ სხვა შინაარსით ან არ დადებდნენ რომ გაეთვალისწინებინათ ეს გარემოება.

სსკ-ის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ადგენს ვალდებულების ჯეროვნად შესრულების პრეზუმფციას, რაც გულისხმობს იმას, რომ ვალდებულება უნდა შესრულდეს, მაგრამ ეს დათქმა აბსოლუტური ხასიათის მატარებელი არაა, რადგან გარემოებათა აშკარად შეცვლის შემთხვევაში, არ შეიძლება მხარეებმა გაუმართლებლად დიდი ტვირთი იკისრონ.

როგორც ცნობილია, სახელშეკრულებო თავისუფლება მოიცავს არა მხოლოდ ხელშეკრულების დადების და მისი შინაარსის განსაზღვრის, არამედ მასში ცვლილების შეტანის თავისუფლებასაც.¹⁰² სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი წესრიგი მონოდებულია სახელშეკრულებო სამართლიანობის დაცვისაკენ. სსკ-ის 398-ე მუხლი უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო სამართლიანობას, რა დროსაც მხარეებს შეუძლიათ შეცვალონ ის პირობები, რომლებიც გარემოებათა შეცვლის გამო, მხარეთათვის უსამართლო გახდა.¹⁰³ შეცვლილი გარემოება იმდენად ართულებს შესრულებას, რომ მისი ხელშეკრულებით განსაზღვრული პირობებით მოთხოვნა ეწინააღმდეგება სამოქალაქო ბრუნვისთვის დამახასიათებელ სამართლიანობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპებს.¹⁰⁴

გარემოებათა შეცვლის შემთხვევაში, სსკ-ის 398-ე მუხლის მე-3 ნაწილი განსაზღვრავს მხარეთა მოსალოდნელი ქცევის წესს და შესაბამის სამართლებრივ შედეგებს: მხარეები ჯერ უნდა შეეცადონ, რომ ხელშეკრულება მიუსადაგონ შეცვლილ გარემოებებს. თუკი შეუძლებელია ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ან მეორე მხარე ამას არ ეთანხმება, მაშინ იმ მხარეს, რომლის ინტერესებიც დაირღვა, შეუძლია უარი თქვას ხელშეკრულებაზე.

თუ შეიცვალა გარემოება, ხელშეკრულები ერთი მხარე მიმართავს მეორე მხარეს პირობათა ამ გარემოებებისათვის მისადაგებლად. იმ შემთხვევაში, თუ მხარეები ვერ შეთანხმდებიან კონკრეტულ პირობებზე, მაშინ მხარეს, რომლის უფლებებიც დაირღვა გარემოებათა შეცვლის შედეგად, შეუძლია მოითხოვოს ხელშეკრულებიდან გასვლა, რასაც თან სდევს ორმხრივი რესტიტუცია სსკ-ის 352-ე მუხლის შესაბამისად.¹⁰⁵

გარემოებათა შეცვლის დროს, ხშირ შემთხვევაში, ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე უფრო მეტად ზარალდება, ვიდრე მეორე და არ შეუძლია მიღებული შესრულების უკან დაბრუნება, მისი ინტერესი კი მდგომარეობს ხელშეკრულების გაგრძელებაში, მაგრამ შეცვლილი პირობებით, რომლებიც მიესადაგება შეცვლილ გარემოებებს. შესაძლებელია დაუშვავთ ისეთი შემთხვევა, როდესაც მხარეები თანხმდებიან, რომ უნდა მიუსადაგონ პირობები შეცვლილ გარემოებებს, მაგრამ ვერ თანხმდებიან კონკრეტულ პირობაზე. ორივე შემთხვევაში

¹⁰² *Looschelders D.*, *Schuldrecht AT*, 3. überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlag, Rn. 231.

¹⁰³ ტაბატაძე დ., ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ჟურნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, მეორე გამოცემა, თბ., 2013, 30.

¹⁰⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-7-6-2010.

¹⁰⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-7-6-2010.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ვალდებულებით სამართლის უმნიშვნელოვანეს პრინციპს, რომელიც გვეუბნება, რომ „ვალდებულება უნდა შესრულდეს“.¹⁰⁶ პირველ შემთხვევაში ვალდებულების შესრულების განსაზღვრა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია იმ მხარეზე, რომელიც უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფება მეორე მხარესთან შედარებით, მეორე შემთხვევაში კი, მხარეთა შეუთანხმებლობის გამო, ჭიანჭურდება ვალდებულების კონკრეტული შინაარსის განსაზღვრა. ორივე შემთხვევაში, სარჩელის აღძვრის დროს, სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს სსკ-ის 325-ე მუხლის მეორე ნაწილით, საქმის გარემოებათა გათვალისწინებით განსაზღვროს შეცვლილ გარემოებებთან მიმართებით ყველაზე სამართლიანი პირობა¹⁰⁷ და ამგვარად აღადგინოს სახელმწიფოებო სამართლიანობა.¹⁰⁸

4.1.3. სტანდარტული პირობების განსაზღვრა სამართლიანობის საფუძველზე

სსკ-ის 342-ე მუხლი განამტკიცებს ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების დეფინიციას, რომლის თანახმადაც, სტანდარტულად მიიჩნევა წინასწარ ჩამოყალიბებული, მრავალჯერადი გამოყენებისათვის გამიზნული პირობები, რომელთაც ერთი მხარე (შემთავაზებელი) უდგენს მეორე მხარეს და რომელთა მეშვეობითაც უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი ნორმებისაგან განსხვავებული ან მათი შემცვენი ნესების დადგენა.

ასტანდარტულად ჩაითვლება პირობა მაშინ, როდესაც იგი ჩამოყალიბებულია ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ, გამიზნულია მრავალჯერადი გამოყენებისათვის და მათი მეშვეობით ხდება კანონისგან განსხვავებული ან მისი შემცვენი პირობების დადგენა. ამ დეფინიციიდან ნათელი ხდება, რომ სტანდარტული პირობების გამოყენება ხდება უმეტესწილად სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილე იმ პირების მიერ, რომლებიც ყოველდღიურად მრავალ სახელმწიფოებო ურთიერთობაში შედიან კონტრაქტებთან და შესაბამისად, ამ ურთიერთობის გაადვილების მიზნით იყენებენ წინასწარ ჩამოყალიბებულ ხელშეკრულების პირობებს.¹⁰⁹ ეს არცაა გასაკვირი, რადგან პირი, რომელიც ყოველდღიურად მრავალ სამართლებრივ ურთიერთობაში შედის, ფიქრობს, ამ პროცედურების მარტივად გავლაზე იმიტომ, რომ ყოველ კონტრაქტთან პირობების ცალ-ცალკე შეთანხმება დიდ დროსთან არის დაკავშირებული. სწორედ ამიტომ, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ხშირად მოიხსენიება როგორც ხელშეკრულებასთან მიერთების პირობები.¹¹⁰

¹⁰⁶ ლეგაშვილი დ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა სახელმწიფოებო ურთიერთობებზე, „სამართლის ჟურნალი“ №2, თბ., 2013, 80.

¹⁰⁷ შდრ. ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების გართულება და შეუძლებლობა (გერმანული და ქართული სამართლის შედარებითსამართლებრივი ანალიზი), „სამართლის ჟურნალი“ №2, თბ., 2011, 163.

¹⁰⁸ ტაბატაძე დ., ხელშეკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, II გამოცემა, თბ., 2013, 30.

¹⁰⁹ კაკოიშვილი დ., ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები, ჟურნ. „ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა“, თბ., 2013, 68, <http://nccl.ge/m/u/ck/files/Geo_Comm_Law_Review_2013.pdf> [10.04.2018].

¹¹⁰ ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 181.

როდესაც საუბარია ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის მიერ მეორისათვის პირობების განსაზღვრაზე, სავალდებულოა სსკ-ის 325-ე მუხლის დებულებების გათვალისწინება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სტანდარტული პირობების ნამდვილობის შესამოწმებლად აუცილებელია, რომ მათი შეფასება მოხდეს სამართლიანობის კრიტერიუმის გათვალისწინებითაც.¹¹¹

სტანდარტული პირობების გამოყენებისას ხელშეკრულების პირობების შემთავაზების მხრიდან არსებობს იმის რისკი, რომ ეს უფლება გამოყენებულ იქნეს არაკეთილსინდისიერად, რასაც კრძალავს სსკ-ის 346-ე მუხლი. კეთილსინდისიერების პრინციპი უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობს კონტრაქტის ინტერესების გათვალისწინებას, რომლის არარსებობისას ადგილი აქვს უფლების ბოროტად გამოყენებას.¹¹² მოცემული სამართლებრივი კატეგორია წარმოადგენს სამოქალაქო სამართლის შეფასებით კრიტერიუმს, რომლის შესაბამისადაც, სამართლიანისა და უსამართლოს გამიჯვნის გზით, პირი იღებს ობიექტური დამკვირვებლის შეფასებით ყველაზე სამართლიან გადანყვეტილებას.¹¹³ ავსტრიის სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობა არის ნდობისა და კეთილსინდისიერების საწინააღმდეგო, თუ იგი ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის §879 III შესაბამისად, მყიდველისათვის საწინააღმდეგოა. §879 III განმარტავს, რომ ბათილია შეთანხმება, რომელიც ხელშეკრულების მხარეებს უთანასწორო პირობებში აყენებს და ყველა გარემოებათა გათვალისწინებით მეორე მხარისათვის საწინააღმდეგოა.¹¹⁴

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების¹¹⁵ მიხედვით, თითოეული მხარე ვალდებულია მოქმედებდეს კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის ფარგლებში, რაც არ შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს ხელშეკრულებით.¹¹⁶ კეთილსინდისიერებისა და ნდობის პრინციპი მიჩნეულია ყოვლისმომცველ, უნივერსალურ ნორმად, თუ კონკრეტული შემთხვევისთვის სპეციალური დანაწესი არ არის დადგენილი.¹¹⁷ კეთილსინდისიერებისა და ნდობის პრინციპი განსხვავდება სამართლიანობისაგან, მაგრამ ამ შემთხვევაში, სსკ-ის 325-ე მუხლი ავსებს 346-ე მუხლს, კრძალავს არაკეთილსინდისიერ და უსამართლო კონტრაქტირებას და მთლიანობაში სამართლიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობის წესს ადგენს.¹¹⁸

¹¹¹ *Bauer J., Koch M., Arbeitsrechtliche Auswirkungen des neuen Verbraucherschutzrechts*, DB 2002, 45. იხ ციტირება: *კერესელიძე თ.*, შრომის ხელშეკრულებაში სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) II, თბ., 2013, 69.

¹¹² საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 29 ივნისის გადანყვეტილება საქმეზე №ას-1338-1376-2015.

¹¹³ *კერესელიძე დ.*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 83.

¹¹⁴ OGH № 2Ob73/10i, 22.12.2010. <[http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJR_20101222_OGH0002_0020OB00073_10I0000_002.pdf](http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJR_20101222_OGH0002_0020OB00073_10I0000_002/JJR_20101222_OGH0002_0020OB00073_10I0000_002.pdf)> [10. 04.2018].

¹¹⁵ Principles of European Contract Law (PECL).

¹¹⁶ ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები (PECL), მუხლი 1:201.

¹¹⁷ *Lando O., Is Good Faith an Over-Arching General Clause in The Principles of European Contract Law?*, *European Review of Private Law*, Kluwer Law International, 6-2007, 842.

¹¹⁸ *ხუნაშვილი ნ.*, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი და შეზღუდვა კეთილსინდისიერების საფუძველზე, „სამართლის ჟურნალი“, №1, თბ., 2013, 273.

4.1.4. სასამართლოს მიერ პირგასამტეხლოს ოდენობის განსაზღვრა

სსკ-ის 416-ე მუხლის თანახმად, მხარეებს შეუძლიათ ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად ხელშეკრულებით გათვალისწინონ დამატებითი საშუალებებიც: პირგასამტეხლო, ბე და მოვალის გარანტია.

სსკ-ის 417-ე მუხლის თანახმად, პირგასამტეხლო არის მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული თანხა, რომელიც მოვალემ უნდა გადაიხადოს ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისთვის. პირგასამტეხლო წარმოადგენს მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებით საშუალებას¹¹⁹ რომელსაც უმთავრესად ორი ფუნქცია აქვს: პირველი – მოვალის სტიმულირება იმაზე, რომ ჯეროვნად შეასრულოს ვალდებულება და მეორე – მოხდეს კრედიტორისათვის სავარაუდო ზიანის ანაზღაურება.¹²⁰

პირგასამტეხლო ქართული კანონმდებლობის მიხედვით, შესაძლებელია გამოიხატოს მხოლოდ ფულადი ფორმით და იგი ორგვარად შეიძლება დადგინდეს, ერთჯერადად გადასახდელი თანხით (ჯარიმა), ან თანხით, რომელიც გათვალისწინებულია ყოველი ვადაგადაცილებული დღისთვის (საურავი).¹²¹

პირგასამტეხლოს ოდენობაზე სასამართლოს მხრიდან შინაარსობრივ კონტროლს ითვალისწინებს სსკ-ის 420-ე მუხლი, რომლის თანახმად, საქმის გარემოებათა გათვალისწინებით სასამართლოს შეუძლია შეამციროს შეუსაბამოდ მაღალი პირგასამტეხლო.¹²² „პირგასამტეხლოს შემცირებისას სასამართლო მხედველობაში იღებს მხარის ქონებრივ მდგომარეობასა და სხვა გარემოებებს, კერძოდ, იმას, თუ როგორია შესრულების ღირებულების, მისი შეუსრულებლობისა და არაჯეროვანი შესრულებით გამოწვეული ზიანის თანაფარდობა პირგასამტეხლოს ოდენობასთან, ასევე, – კრედიტორის ეკონომიური ინტერესი.“¹²³ პირგასამტეხლო შეუსაბამო მაშინ, როდესაც მისი თანხა მნიშვნელოვნად გადააჭარბებს ვალდებულების შეუსრულებლობით გამოწვეულ შესაძლო ზიანს.¹²⁴ პირგასამტეხლოს შემცირების კანონიერ მიზანს წარმოადგენს ხელშეკრულების „სუსტი მხარის“ დაცვა შესაძლო შეუსაბამო დავალდებულებისაგან,¹²⁵ რათა არ მოხდეს კრედიტორის მიერ სავარაუდო ზიანზე მნიშვნელოვნად მეტი პირგასამტეხლოს მიღება.¹²⁶

¹¹⁹ ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბ., 2012, 234.

¹²⁰ ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, თბ., 2001, 488.

¹²¹ ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 1999, 78-79.

¹²² სასამართლოს შეუძლია შეამციროს მხოლოდ მხარეთა შეთანხმებით გათვალისწინებული პირგასამტეხლო და არა ნორმატიულად დადგენილი. აღნიშნულთან დაკავშირებით იხ. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/6267-13.

¹²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 12 სექტემბრის განჩინება საქმეზე №ას-819-771-2012.

¹²⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2103-11.

¹²⁵ მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო (თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა), 10. ნაშრომი გამოქვეყნებულია: <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekho_k.meskhishvili.pdf> [10.04.2018].

¹²⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 17 თებერვლის განჩინება საქმეზე №2ბ/4400-14.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, როდესაც საუბარია შეთანხმებული პირგასამტეხლოს თანაზომიერებასა და გონივრულობაზე,¹²⁷ სსკ-ის 420-ე მუხლი პირდაპირ უკავშირდება 325-ე მუხლს, როდესაც სახეზეა კრედიტორის მიერ პირგასამტეხლოს ოდენობის განსაზღვრა¹²⁸ და რომელიც ითვალისწინებს სასამართლოს მიერ ხელშეკრულების პირობათა განსაზღვრას სამართლიანობის საფუძველზე, თუ შეთანხმებული პირობა შეუსაბამოდ ავალდებულებს მოვალეს და, შესაბამისად, არასამართლიანია.¹²⁹

4.1.5. მოვალის გარანტიაში მოვალის ზედმეტად დავალდებულების განსაზღვრა

მოთხოვნის უზრუნველყოფის დამატებით საშუალებად მხარეებს შეუძლიათ შეათანხმონ მოვალის გარანტია. სსკ-ის 424-ე მუხლის თანახმად, მოვალის გარანტიის დროს მოვალე კისრულობს რაიმე უპირობო მოქმედების ან ისეთი მოქმედების შესრულებას, რომელიც სცილდება ხელშეკრულების საგანს.

მხარეებს სახელშეკრულებო თავისუფლების ფარგლებში შეუძლიათ თავისუფლად განსაზღვრონ მოვალის გარანტიის შინაარსი, მაგრამ იგი არ არის აბსოლუტურად თავისუფალი, რადგან მოვალის გარანტია ნამდვილი არ იქნება თუ იგი ეწინააღმდეგება კანონით გათვალისწინებულ წესებს ან ზედმეტად ავალდებულებს მოვალეს (სსკ-ის 425-ე მუხლი). ამდენად, სახელშეკრულებო თავისუფლება ამ სფეროში შეზღუდულია სამართლით აღიარებული ფასეულობებით, ხოლო ის, ავალდებულებს თუ არა ზედმეტად მოვალეს გარანტია, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სასამართლოს შესაფასებელია.¹³⁰

როდესაც ვსაუბრობთ მოვალის გარანტიის ფარგლებზე, მნიშვნელოვანია შევხვით მის არსსა და ადგილს სამოქალაქო კანონმდებლობაში და ამგვარად დავადგინოთ მისი ფარგლები და შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძვლები. გერმანული სამართლის მიხედვით მოთხოვნის დამატებითი უზრუნველყოფის ვალდებულებით-სამართლებრივი საშუალებები ერთ კარში¹³¹ არის მოთავსებული და ნახსენებია როგორც სახელშეკრულებო ჯარიმა.¹³² ეს ინსტიტუტი გულისხმობს მხარეთა შეთანხმებას იმაზე, რომ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში, მოვალე ვალდებულია გადაიხადოს განსაზღვრული ფულადი თანხა¹³³ ან შეასრულოს რაიმე მოქმედება.¹³⁴

¹²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 15 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-988-1021-2011.

¹²⁸ BGH NJW 1994, 45, 46.

¹²⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2016 წლის 12 თებერვლის განჩინება საქმეზე №ას-896-846-2015.

¹³⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 19 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №ას-379-352-2010.

¹³¹ გსკ §336-§345.

¹³² Vertragsstrafe.

¹³³ გსკ §338.

¹³⁴ გსკ §342; Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 101.

თუ შევადარებთ განხილულ ნორმებს ქართულ სამართალთან, პირგასამტეხლოს გადახდას სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს მხოლოდ ფულადი ფორმით და ამგვარად სსკ-ის 417-ე მუხლი შინაარსობრივად ეხმიანება გსკ-ის §339-ს, ხოლო მოვალის გარანტია მოქმედების შესრულებას გულისხმობს, რაც გერმანული სამოქალაქო სჯულდების §342-ით გათვალისწინებულ ალტერნატიულ სახელმწიფოებო ჯარიმას, მოქმედების შესრულებას უთანაბრდება. გსკ ორივე შემთხვევაში ითვალისწინებს შეთანხმებული სახელმწიფოებო ჯარიმის შემცირებას,¹³⁵ თუ იგი შეუსაბამოდ მაღალია.

სსკ-ის 425-ე და 420-ე მუხლები იდენტური შინაარსის მატარებელია, რომელიც პირგასამტეხლოს შემცირების შესაძლებლობას უშვებს, თუ იგი შეუსაბამოდ მაღალია. სწორედ ამიტომ, რადგანაც მოვალის გარანტიას და პირგასამტეხლოს საერთო ფუძე გააჩნიათ და მხოლოდ ფორმით განსხვავდებიან, დასაშვებად უნდა ჩავთვალოთ 420-ე მუხლზე დადგენილი კრიტერიუმების გამოყენება 425-ე მუხლთან დაკავშირებით ისევე, როგორც ამას ცნობს გსკ.

როგორც წინა ქვეთავში ვახსენეთ, პირგასამტეხლოს შეუსაბამობის დადგენის ერთ-ერთი ინდიკატორი სწორედ სსკ-ის 325-ე მუხლი და სახელმწიფოებო სამართლიანობაა. სწორედ ამიტომ, 425-ე მუხლის შემვსებად შესაძლებელია 325-ე მუხლის გამოყენება და თუ სასამართლო მოვალის მითითების საფუძველზე ჩათვლის, რომ უზრუნველყოფის საშუალება ზედმეტად ავალდებულებს მას და ამდენად, უსამართლოა, შეუძლია შეამციროს იგი სამართლიანობის ფარგლებში. პირობის სამართლიანობის დასადგენად, რა თქმა უნდა, უნდა გამოვიყენოთ 420-ე მუხლთან ნახსენები კრიტერიუმები და ეს საკითხი უნდა გადაწყდეს კრედიტორისა და მოვალის ლეგიტიმური მიზნების ურთიერთშეპირისპირების საფუძველზე.

4.1.6. სადაზღვევო ურთიერთობები

სსკ-ის 799-ე მუხლის პირველი ნაწილის პირველი წინადადების თანახმად, დაზღვევის ხელშეკრულებით მზღვეველი მოვალეა აუნაზღაუროს დამზღვევეს სადაზღვევო შემთხვევის დადგომით მიყენებული ზიანი ხელშეკრულების პირობების შესაბამისად. დაზღვევის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი პირველივე ნორმიდან იკვეთება, რომ მოცემული ხელშეკრულების რეგულირება უპირატესად მინდობილია მხარეთა შეთანხმებაზე და სწორედ მათი მოსაწესრიგებელია ხელშეკრულების არსებითი პირობების შინაარსი.

დაზღვევის ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარე, მზღვეველი, დაზღვევის შესახებ კანონის თანახმად, ორგანიზებულია სააქციო ან შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით,¹³⁶ აკმაყოფილებს საქართველოს ეროვნული ბანკის მოთხოვნებს¹³⁷ და მისი ფინანსური სიმყარე უზრუნველყოფილია სანესდებო კაპიტალით,

¹³⁵ გსკ-ის §343.

¹³⁶ „დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „გ.ა.“ ქვეპუნქტი.

¹³⁷ „დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-16 მუხლი.

სადაზღვევო რეზერვებითა და გადაზღვევის სისტემებით.¹³⁸ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ სადაზღვევო კომპანიები (მზღვეველი) წარმოადგენს ფინანსურად ძლიერ სუბიექტს და სადაზღვევო ურთიერთობებში მომხმარებლებთან გამოდის, როგორც ხელშეკრულების ძლიერი მხარე, რის გამოც, სახელშეკრულებო თანასწორობის უზრუნველსაყოფად მნიშვნელოვანია მხარეთა შორის სამართლიანი ბალანსის უზრუნველყოფა.

სადაზღვევო ურთიერთობებში სამართლიანი ბალანსის უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს წარმოადგენს სსკ-ის მე-800 მუხლი, რომლის თანახმად, პირი, რომელიც საჯაროდ სთავაზობს დაზღვევის ხელშეკრულების დადებას, ვალდებულია დადოს ეს ხელშეკრულება, თუკი უარის თქმისათვის არ არსებობს მნიშვნელოვანი საფუძველი. აღნიშნული მუხლი წარმოადგენს კონტრაპირების იძულების კერძო შემთხვევას, რომელის მიზანია ის, რომ მზღვეველის მხრიდან არ მოხდეს ხელშეკრულების დადებაზე უსაფუძვლოდ უარის თქმა, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მზღვეველი მაინც განაცხადებს უარს ხელშეკრულების დადებაზე, პირს შეუძლია მიმართოს სასამართლოს და სსკ-ის 325-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, მოითხოვოს ხელშეკრულების პირობების სამართლიანად განსაზღვრა.

განხილულ საკითხთან ერთად, სადაზღვევო ურთიერთობებში ერთობ მნიშვნელოვანია დადებულ ხელშეკრულებაში პირობების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრა. გამომდინარე იქედან, რომ 799-ე მუხლის პირველი ნაწილი სადაზღვევო ანაზღაურების გაცემას უკავშირებს იმას, თუ რა პირობებზე არიან მხარეები შეთანხმებულები, ხელშეკრულების შინაარსი მაქსიმალურად ამომწურავი და სრულყოფილი უნდა იყოს.

მიუხედავად კანონის მსგავსი დანაწესისა, რთულად თუ მოიძებნება სახელშეკრულებო ურთიერთობა, რომელიც იქნება სრულყოფილად რეგულირებული და კანონისმიერი დანაწესების გარეშე განიმარტება. საერთო სასამართლოების პრაქტიკაში იყო შემთხვევა, როდესაც მხარეებს გათვალისწინებული ჰქონდათ ავტომობილის დაზიანების შემთხვევაში ნაწილების შეცვლის ღირებულების ანაზღაურების წესი, მაგრამ ხელშეკრულებით არ იყო მოწესრიგებული ის შემთხვევა, როდესაც დაზიანებული ნაწილების შეცვლა შეუძლებელი იყო.¹³⁹

განსახილველ შემთხვევაში სასამართლო გამოვიდა სამოქალაქო კოდექსის სულისკვეთებიდან და განმარტა, რომ სახელშეკრულებო თავისუფლების პრინციპის გვერდით დგას კეთილსინდისიერებისა და სახელშეკრულებო სამართლიანობის პრინციპები, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელია, რომ სასამართლომ ჩამოაყალიბოს ახალი ქცევის წესები. სასამართლომ აღნიშნა, რომ დაზღვევის ხელშეკრულებაში მზღვეველი წარმოადგენს „ძლიერ მხარეს“, რომელიც გვევლინება ხელშეკრულების პირობათა შემთავაზებლად და ამდენად, მათ შინაარსზე მეტი გავლენა აქვს. გამომდინარე იქედან, რომ მხარის მიერ მეორე მხარისათვის შეთავაზებული რეგულირება არ იყო ამომწურავი და არ აძლევდა დაზღვეულს საშუალებას ზიანის ანაზღაურებისა, რაც ამ მხარისათვის უსამართლო იყო, სასამართლომ ჩათვალა, რომ თვითონ იყო უფლებამოსილი განესაზღვრა პირობები სამართლიანად, რაც სამოქალაქო

¹³⁸ „დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-14 მუხლი.

¹³⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 8 მაისის №2ბ/6571-13 განჩინება.

ბრუნვის კეთილსინდისიერების პრინციპიდან გამომდინარეობდა.¹⁴⁰ საგულისხმოა ისიც, რომ სააპელაციო სასამართლოს განჩინება საკასაციო წესით გაასაჩივრა მზღვეველმა, მაგრამ უზენაესი სასამართლოს მიერ საქმე არსებითად განსახილველად არ იქნა დაშვებული.¹⁴¹

4.2. შრომითსამართლებრივი ურთიერთობები

საქართველოს შრომის კოდექსი (შემდგომში – სშკ) იზიარებს სსკ-ის პრინციპს სახელშეკრულებო თავისუფლებასთან დაკავშირებით და სშკ-ის მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტში განსაზღვრავს, რომ შრომითი ურთიერთობა წარმოიშობა მხარეთა თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე, ნების თავისუფალი გამოვლენის შედეგად მიღწეული შეთანხმებით. ნორმიდან ცხადი ხდება, რომ მხარეთა ნებაზეა დამოკიდებული ხელშეკრულების დადების და მისი შინაარსის განსაზღვრის საკითხი, მაგრამ მხედველობიდან არ უნდა გამოგვრჩეს მე-2 მუხლის პირველი პუნქტი, რომლის თანახმადაც, შრომითი ურთიერთობა არის შრომის ორგანიზაციული მოწესრიგების პირობებში დასაქმებულის მიერ დამსაქმებლისათვის სამუშაოს შესრულება ანაზღაურების სანაცვლოდ. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების დადებამდე არსებული მხარეთა თანასწორობა გარდაიქმნება დასაქმებულისათვის დაქვემდებარებულ მდგომარეობად.¹⁴² ამდენად, „ამ ურთიერთობებში აშკარად გამოკვეთილია დამქირავებლის უპირატესი მდგომარეობა „სუსტ“ მხარესთან – დაქირავებულთან შედარებით, რაც უდავოდ იწვევს „ძლიერი“ მხარის მიერ თავისი უფლებების გადამეტებულად, მეორე მხარის საზიანოდ გამოყენების საშიშროებას.“¹⁴³

შრომის სამართალში „ძლიერ“ და „სუსტ“ მხარეს შორის თანასწორობის დაცვას მნიშვნელოვანწილად უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო სამართლიანობა და სამართლიანობის საფუძველზე ვალდებულების შინაარსის განმსაზღვრელი ნორმები,¹⁴⁴ ქართულ რეალობაში კი – სსკ-ის 325-ე მუხლი. ნორმის გამოყენების შესაძლებლობაზე მიუთითებს ასევე, სშკ-ის პირველი მუხლის მე-2 პუნქტი, რომლის თანახმადაც, შრომით ურთიერთობასთან დაკავშირებული საკითხები, რომლებსაც არ აწესრიგებს ეს კანონი ან სხვა სპეციალური კანონი, რეგულირდება სსკ-ის ნორმებით. ამდენად, სსკ-ის 325-ე მუხლის გამოყენების აუცილებლობას განაპირობებს თვით შრომის სამართლის პრინციპები, ხოლო გამოყენების შესაძლებლობას განსაზღვრავს შრომის კოდექსი.

¹⁴⁰ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 8 მაისის №23/6571-13 განჩინება, 4.1.

¹⁴¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 20 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №ას-698-668-2014.

¹⁴² ადეიშვილი ლ., კერესელიძე დ., საქართველოს შრომის კოდექსის პროექტი და კონტინენტური ევროპის ქვეყნების შრომის სამართლის ზოგიერთი ძირითადი პრინციპები, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №6/1-2003, თბ., 2003, 10.

¹⁴³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 23 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1261-1520-09.

¹⁴⁴ *Bamberger/Roth*, BGB Kommentar, 3. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2012, §315, Rn 6.

2013 წლის 12 ივნისს¹⁴⁵ სშკ-ში განხორციელდა ცვლილებები, რომლითაც მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა დასაქმებულის უფლებების დაცვისა და შრომით ურთიერთობებში სამართლიანი გარემოს უზრუნველყოფისათვის. ცვლილებების მნიშვნელოვანი ნაწილი შეეხო სამუშაო და ზეგანაკვეთური სამუშაოს დროის განსაზღვრას და მისი ანაზღაურების საკითხებს, თუმცა საკანონმდებლო ცვლილებებით მაინც ვერ მოხერხდა შრომით ურთიერთობებში სახელშეკრულებო სამართლიანობის სრულყოფილად ჩამოყალიბება.

საკანონმდებლო ცვლილებებით განისაზღვრა ზეგანაკვეთური სამუშაოს ათვლის დრო და მოცულობა, კერძოდ სამუშაოს შესრულება დროის იმ მონაკვეთში, რომლის ხანგრძლივობა სრულწლოვანისათვის აღემატება კვირაში 40 საათს, 16 წლიდან 18 წლამდე არასრულწლოვნისთვის – კვირაში 36 საათს, ხოლო 14 წლიდან 16 წლამდე არასრულწლოვნისთვის – კვირაში 24 საათს.¹⁴⁶ ევროპის სოციალური ქარტიის¹⁴⁷ მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, შრომის სამართლიანი ანაზღაურების მიღების უფლების ეფექტური განხორციელების მიზნით, მხარეები ვალდებულია იღებენ აღიარონ მუშაკთა მიერ ზეგანაკვეთური სამუშაოს შესრულებისათვის დამატებითი ანაზღაურების მიღების უფლება, ცალკეული გამონაკლისების გათვალისწინებით. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სშკ-ის მე-17 მუხლის მე-4 და მე-5 ნაწილებით განისაზღვრა ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების ფორმები, კერძოდ, ერთ შემთხვევაში ეს შეიძლება იყოს ფულადი ანაზღაურება,¹⁴⁸ ხოლო მეორე შემთხვევაში კი დამატებითი დასვენების დროის მიცემა. ყველა შემთხვევაში, ის, თუ რომელი ფორმით მოხდება ზეგანაკვეთური სამუშაოს „ანაზღაურება“, დამოკიდებულია მხარეთა შეთანხმებაზე.

პირველ შემთხვევაში, ზეგანაკვეთური სამუშაო შეიძლება ანაზღაურდეს ხელფასის საათობრივი განაკვეთის გაზრდილი ოდენობით, რომლის ზუსტი ოდენობაც განისაზღვრება მხარეთა შეთანხმებით. მეორე შემთხვევაში, ანაზღაურების სანაცვლოდ, დასაქმებულს შეიძლება მიეცეს დამატებითი დასვენების დრო, რომელთან დაკავშირებითაც კოდექსი სხვა არავითარ დათქმას არ შეიცავს, მაგრამ მისი ოდენობაც ასევე მხარეთა შეთანხმებით განისაზღვრება.

ორივე შემთხვევაში, რომელი მათგანიც არ უნდა იყოს შეთანხმებული ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურებისთვის, მისი კონკრეტული მოცულობა შრომის კოდექსით დადგენილი არ არის. სშკ-ის მე-6 მუხლის მე-9 პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების წესს შრომითი ხელშეკრულების არსებით პირობად მიიჩნევს და მასზე შეთანხმება აუცილებელია. თუმცა კი, ხშირ შემთხვევაში, შეიძლება ეს პირობა ხელშეკრულებით არ იყოს მოწესრიგებული ან დამსაქმებლის დომინირებული მდგომარეობის გათვალისწინებით, იგი მოწესრიგდეს შრომის შინაგანაწესით, რომლის პირობებსაც მთლიანად ადგენს ეს უკანასკნელი.

¹⁴⁵ 2013 წლის 12 ივნისის ორგანული კანონი №729-III, რომელიც ძალაში შევიდა 2013 წლის 4 ივლისს.

¹⁴⁶ სშკ-ის მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტი.

¹⁴⁷ რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ 2005 წლის 1 ივლისს №1876 დადგენილებით.

¹⁴⁸ ფულადი წესით გაზრდილი ოდენობით ანაზღაურებას ითვალისწინებს ასევე ევროკავშირის 2000 წლის 22 ივნისის №2000/EEC დირექტივა; Directive 2000/EEC of the European Parliament and of the Council of 22 June 2000 amending Council Directive 93/104/EC concerning certain aspects of the organization of working time to cover sectors and activities excluded from that Directive. <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:32000L0034>> [10.04.2018]

იმ შემთხვევაში, თუ ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურების წესი არ არის ხელშეკრულებით შეთანხმებული, იგი არ გამოიწვევს ხელშეკრულების ბათილობას და მე-17 მუხლის მე-4 პუნქტის გათვალისწინებით, ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურებაზე პირობა მაინც ჩაითვლება შეთანხმებულად,¹⁴⁹ მაგრამ არ იქნება განსაზღვრული მისი კონკრეტული ოდენობა. კერძოდ, არ იქნება დაკონკრეტებული, რა თანხით გაზრდილი ოდენობით უნდა მიიღოს დასაქმებულმა ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურება, ან რა ოდენობით შეუძლია მას დამატებით ისარგებლოს დასვენების უფლებით. ევროკავშირის რეგულაციების ზეგავლენით, ნევრი ქვეყნების შიდა კანონმდებლობით დადგენილია ზეგანაკვეთური სამუშაოს სამართლიანი ანაზღაურებისათვის საათობრივი ხელფასის გაზრდილი ოდენობის 25%-დან 150%-მდე, შესასრულებელი სამუშაოს მოცულობის, სიმძიმისა და დახარჯული დროის გათვალისწინებით.¹⁵⁰

უცხოური კანონმდებლობისგან განსხვავებით, სშკ არ შეიცავს დანაწესს ზეგანაკვეთური სამუშაოს კონკრეტული ოდენობით ანაზღაურების შესახებ და იგი დამოკიდებულია მხარეთა შეთანხმებაზე, მაგრამ ასეთი შეთანხმების არარსებობის ან მისი დამსაქმებლის მიერ განსაზღვრის შემთხვევაში, რელევანტურია სსკ-ის 325-ე მუხლის გამოყენება, რომლის თანახმადაც, ეს არსებითი პირობა უნდა განისაზღვროს სამართლიანად, შესრულებული სამუშაოს მოცულობისა და სპეციფიკის გათვალისწინებით. იმ შემთხვევაში კი, თუ ანაზღაურების ოდენობაზე ვერ ხდება მხარეთა შორის შეთანხმება, სამართლიანობის საფუძველზე სასამართლო მიიღებს გადაწყვეტილებას და დაადგენს მის ოდენობას (325-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). ის საკითხი, თუ რა ფორმით უნდა მოხდეს დასაქმებულისათვის ზეგანაკვეთური სამუშაოს „ანაზღაურება“, უნდა გადაწყდეს დასაქმებულისა და დამსაქმებლის ინტერესების გათვალისწინებით, სამართლიანობის საფუძველზე, რადგან დამსაქმებლის ინტერესებიდან გამომდინარეობს ის, რომ ფულადი ანაზღაურების ნაცვლად, დაასვენოს დასაქმებული და ამგვარად დაზოგოს ფინანსური რესურსი, ხოლო დასაქმებულს ნაკლები მუშაობით შეიძლება შეეზღუდოს შრომითი ანაზღაურების მიღების შესაძლებლობა.¹⁵¹

4.3. საკორპორაციო სამართალი

თავისი შინაარსის გათვალისწინებით, საკორპორაციოსამართლებრივი ურთიერთობები გარკვეული სპეციფიკით ხასიათდება და სპეციალური რეგულაციების ქვეშ ექცევა, რომელიც უმეტესწილად დისპოზიციური ხასიათის მატარებელია, მაგრამ სამოქალაქო კოდექსით განმტკიცებული პრინციპების ზეგავლენისაგან თავისუფალი არ არის და კანონში არსებული სპეციალური ნორმების გათვალისწინებით, კეთილსინდისიერების, ნდობის, გულისხმიერებისა და სამართლიანობის ქრილში განიხილება.

¹⁴⁹ Brox/Walker, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 70, Rn. 1.

¹⁵⁰ <http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_project/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_161734.pdf> იხ. ციტირება: მაზანაშვილი მ., ზეგანაკვეთური სამუშაო და მისი ანაზღაურების ან/და სანაცვლო კომპენსაციის ვალდებულება, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) III, თბ., 2014, 383.

¹⁵¹ მაზანაშვილი მ., ზეგანაკვეთური სამუშაო და მისი ანაზღაურების ან/და სანაცვლო კომპენსაციის ვალდებულება, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) III, თბ., 2014, 387.

ერთ-ერთ ასეთ ნორმას წარმოადგენდა მენარმეთა შესახებ კანონის 53³-ე მუხლი. 2005 წლის 24 ივნისს მენარმეთა შესახებ კანონში განხორციელდა საკანონმდებლო ცვლილებები (კანონი №1781-რს)¹⁵² და დაემატა 53³ მუხლი აქციათა სავალდებულო მიყიდვის თაობაზე. აღნიშნული კანონი ითვალისწინებდა მაჟორიტარი აქციონერის მიერ მინორიტარი აქციონერების საზოგადოებიდან გარიცხვას იმგვარად, რომ ეს უკანასკნელი ვალდებულები იყვნენ უმრავლესი აქციების რაოდენობის მქონე აქციონერისათვის მიეყიდათ საკუთარი აქციები სამართლიან ფასად.

მსგავს საკანონმდებლო რეგულაციას იცნობს განვითარებული სამართლის მქონე ქვეყნები, მათ შორის ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების სამართალი.¹⁵³ 2004 წელს ევროკავშირმა მიიღო სანარმოთა დაპატრონების შესახებ ევროპული დირექტივა, რომლის ნაციონალურ კანონმდებლობაში დანერგვისათვის საბოლოო ვადად 2006 წლის 20 მაისი განისაზღვრა.¹⁵⁴

ევროკავშირის სამართალთან ჰარმონიზების მიზნით, „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შევიდა მითითებული ცვლილება და განისაზღვრა აქციათა სავალდებულო მიყიდვის საკანონმდებლო რეგულაციები. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53³-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადება ითვალისწინებდა, რომ თუ აქციების შეძენის შედეგად აქციონერს საკუთრებაში ჰქონდა სააქციო საზოგადოების ხმის უფლების მქონე აქციათა 95%-ზე მეტი, მაშინ ამ აქციონერს (მიყიდველს) უფლება ჰქონდა გამოესყიდა სხვა აქციონერთა აქციები ამ კანონის 53² მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულ სამართლიან ფასად, ხოლო დანარჩენ აქციონერებს რჩებოდათ აქციათა სანაცვლოდ სამართლიანი ფასის მიღების უფლება. ამავე კანონის 53²-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შინაარსი მდგომარეობდა იმაში, რომ თუ საზოგადოების წესდებით სამართლიანი ფასის განსაზღვრის მექანიზმი არ იყო შეთანხმებული, იგი უნდა განესაზღვრა დამოუკიდებელ ექსპერტს ან საბროკერო კომპანიას. კანონი ადგენდა სამართლიანი ფასის მინიმალურ ზღვარსაც, რაც მდგომარეობდა იმაში, რომ სამართლიანი ფასი არ უნდა ყოფილიყო ნაკლები იმ ყველაზე მაღალ ფასზე, რომელიც მიყიდველმა აქციონერმა ბოლო 12 თვის განმავლობაში გადაიხადა ამ საზოგადოების აქციაში.

მენარმეთა შესახებ კანონის 53³-ე მუხლი გასაჩივრდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში, რასთან დაკავშირებითაც სასამართლომ 2007 წლის 28 მაისს მიიღო გადაწყვეტილება და „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53³-ე მუხლი ცნო არაკონსტიტუციურად.¹⁵⁵ სასამართლომ აღნიშნა, რომ აქციათა სავალდებულო მიყიდვის შემთხვევაში ფაქტობრივად სახეზეა მინორიტარი აქციონერის კონტრაჰირების იძულება და ამ პროცედურის მომწესრიგებე-

¹⁵² იხ. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/26860#>> [10.04.2018].

¹⁵³ ბურდული ი., სავალდებულო სატენდერო შეთავაზება, აქციათა სავალდებულო გაყიდვა: აქციით მინიჭებული უფლების ბოროტად გამოყენება თუ კაპიტალის ბაზრის განვითარების აუცილებელი წინაპირობა?!, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, №2, თბ., 2007, 10.

¹⁵⁴ Gotschev/Staub, GesKR 2006, 266; იხ. ციტირება: ბურდული ი., სავალდებულო სატენდერო შეთავაზება, აქციათა სავალდებულო გაყიდვა: აქციით მინიჭებული უფლების ბოროტად გამოყენება თუ კაპიტალის ბაზრის განვითარების აუცილებელი წინაპირობა?!, ჟურნალი მართლმსაჯულება, №2, თბ., 2007, 30.

¹⁵⁵ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402,405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

ლი ნორმები უნდა შეესაბამებოდეს შესაბამის სახელმწიფოში მოქმედ კონსტიტუციასა და მის პრინციპებს.¹⁵⁶

საკონსტიტუციო სასამართლომ ჩათვალა, რომ კანონმდებელს აქციათა სავალდებულო მიყიდვის ნორმები ისე უნდა ჩამოეყალიბებინა, რომ გამორიცხული ყოფილიყო ეკონომიკური ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობა მაჟორიტარი პარტნიორის მხრიდან, რაც ამ შემთხვევაში დაცული არ იყო და ეს ბალანსი მაჟორიტარი პარტნიორის სასარგებლოდ იყო დარღვეული.¹⁵⁷ გარდა ამისა, საჭირო იყო სამართლიანი ფასის დადგენის ისეთი პროცედურების განსაზღვრა, რომელიც არაორაზროვანი და მკაფიო იქნებოდა, კანონი კი არ აწესრიგებდა იმ შემთხვევას, როდესაც მინორიტარი აქციონერი არ ეთანხმებოდა დადგენილ ფასს.¹⁵⁸

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს აღნიშნული გადაწყვეტილების შემდგომ აქციათა სავალდებულო მიყიდვის მომწესრიგებელი ნორმები ჩამოყალიბდა ახლებური რედაქციით „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 53⁴-ე მუხლში და 2007 წლის 11 ივლისის კანონით (კანონის №5286)¹⁵⁹ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს დაემატა XXXIV² თავი, რომლის ძალითაც აქციათა სავალდებულო მიყიდვის პროცედურა, მათ შორის, სამართლიანი ფასის დადგენა, მთლიანად სასამართლო კონტროლს დაექვემდებარა.

როგორც საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, ეს შემთხვევა წარმოადგენდა კონტრაჰირების იძულების შემთხვევას საკორპორაციო სამართალში, რადროსაც მინორიტარი აქციონერი ვალდებული იყო დაედო გარიგება აქციათა გასხვისებაზე, რის სანაცვლოდაც უნდა მიეღო სამართლიანი ანაზღაურება.¹⁶⁰ ეს შემთხვევა წარმოადგენს ისეთ მოცემულობას, როდესაც ხდება ორმხრივი გარიგების დადება აქციათა მიყიდვასა და შესაბამისი ანაზღაურების თაობაზე, სადაც ვალდებულების ისეთი არსებითი პირობის, როგორცაა ანაზღაურების ოდენობა, განსაზღვრა დამოკიდებულია მესამე პირზე, დამოუკიდებელ ექსპერტზე ან საბროკერო კომპანიაზე. ამ სფეროში ისინი წარმოადგენენ სპეციალური ცოდნის მქონე პირებს, შესაბამისად, კანონის თანახმად, მათ მიმართავდა მაჟორიტარი აქციონერი ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრისათვის. დამოუკიდებელი ექსპერტის ან საბროკერო კომპანიის მიერ განსაზღვრული ოდენობის შესაბამისად, ხდებოდა გარიგების დადება აქციათა სავალდებულო მიყიდვის თაობაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ვალდებუ-

¹⁵⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402, 405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 10.

¹⁵⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402, 405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 28.

¹⁵⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402, 405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 32.

¹⁵⁹ <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/19846#>> [10.04.2018].

¹⁶⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370, 382, 390, 402, 405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II, 10.

ლების განმსაზღვრელი იყო მესამე პირი, რომელსაც დაიქირავებდა აქციათა უმრავლესობის მქონე აქციონერი.

სსკ-ის 325-ე მუხლი არის არა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობებისათვის, არამედ, ნებისმიერი კერძო სამართლის კანონისათვის ზოგადი ხასიათის მატარებელი ნორმა და თუ სპეციალური კანონით სხვა რამ არ არის დადგენილი, იგი გამოიყენება.¹⁶¹ მითითებული მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, თუ ვალდებულების შესრულების პირობები უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულების ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ, მაშინ საეჭვოობისას ივარაუდება, რომ ამგვარი განსაზღვრა უნდა მოხდეს სამართლიანობის საფუძველზე. აღნიშნული დანაწესი სრულ თანხმობაში მოდის „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ცვლილებებამდელ რედაქციასთან, კერძოდ იმ კუთხით, რომ მოცემული ვალდებულების შინაარსი უნდა განსაზღვრულიყო სამართლიანად, მაგრამ იმ შემთხვევაში თუ დადგენილი ფასი უსამართლო იყო და არსებითად არღვევდა მინორიტარი აქციონერების კანონიერ ინტერესებს, ზომით ნახსენები ლოგიკითვე შესაძლებელი იყო ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის გამოყენება. კერძოდ, თუ მხარე პირობებს არ მიიჩნევს სამართლიანად, ან მათი განსაზღვრა ჭიანჭურდება, გადაწყვეტილებას იღებს სასამართლო.

ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს მითითება იმ არგუმენტზე, რომ კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა მინორიტარი აქციონერისათვის იმ უფლებას, გაეპროტესტებინა განსაზღვრული ფასი, უსაფუძვლოა. საკონსტიტუციო სასამართლოს მხედველობიდან გამორჩა სსკ-ის 325-ე მუხლის, განსაკუთრებით კი მოცემული მუხლის მე-2 ნაწილის დანაწესი, რომლის მეშვეობითაც მინორიტარ აქციონერს უფლება ჰქონდა სასამართლოსათვის მიემართა და მისაყიდი ფასის უსამართლოდ განსაზღვრის შემთხვევაში, სასამართლოს მეშვეობით დაედგინა მისი მოცულობა სამართლიანობის ფარგლებში.

4.4. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სამართალი

ვალდებულების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრა განსაკუთრებით რელევანტურია მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სამართალში. საგულისხმოა ის, რომ საქართველოში მომხმარებელთა უფლებების დაცვას უზრუნველყოფდა 1996 წლის 20 მარტის კანონი „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“.¹⁶² დღეისათვის მოქმედი პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი არ ითვალისწინებს მომხმარებლის უფლებების დაცვას ხელშეკრულების სამართლიანი პირობების უზრუნველყოფის კუთხით და ამდენად ეს ფუნქცია თავის თავზე აიღეს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებულმა სტანდარტული პირობების ნორმებმა.

ის, რომ მომხმარებელთა უფლებების გათვალისწინება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სტანდარტული პირობების გამოყენებისას, ცხადყოფს ევროპის საბჭოს 1993 წლის 5

¹⁶¹ ჭანტურია ლ., შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 2000, 85-86.

¹⁶² ძალადაკარგულია – საქართველოს 2012 წლის 8 მაისის კანონი № 6157, 25.05.2012 წ. <[https:// matsne. gov. ge/ka/document/view/1659419](https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1659419)> [10.04.2018].

აპრილის 93/13/EEC დირექტივა სამომხმარებლო ხელშეკრულებებში უსამართლო პირობების შესახებ.¹⁶³ დირექტივის მე-3 მუხლის თანახმად, პირობა, გარდა მხარეთა მიერ ერთობლივად შეთანხმებულია, ჩაითვლება უსამართლოდ, თუ იგი ეწინააღმდეგება კეთილსინდისიერებისა და ნდობის პრინციპებს და მომხმარებლისათვის მომეტებულია და გაუმართლებლად დიდ მოვალეობებს აკისრებს სახელშეკრულებო უფლებებთან მიმართებით. ამდენად, ასეთი პირობა მხოცავი არ არის მხარეებისთვის (მე-7 მუხლი).¹⁶⁴ სამართლიანობა გამომდინარეობს კეთილსინდისიერების პრინციპიდან, და იმ კრიტერიუმების შესაფასებლად, გამყიდველი ან მიმწოდებელი განსაზღვრავს თუ არა შესრულებას სამართლიანად, გონივრულად უნდა შეფასდეს დაეთანხმებოდა თუ არა მომხმარებელი ამ პირობას, ის რომ ერთობლივად შეთანხმებული ყოფილიყო.¹⁶⁵ აღნიშნული დებულებები გათვალისწინებულია „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ კანონის პროექტშიც,¹⁶⁶ რომლის მე-12 მუხლის პირველი პუნქტი იდენტურია ევროდირექტივისა.

უფრო შორს წავიდა ავსტრიის „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ კანონის მე-6 პარაგრაფი,¹⁶⁷ რომელიც პირდაპირ უთითებს, რომ უსამართლო ან ბუნდოვანი შეთანხმება იმ მხარის საწინააღმდეგოდ გაიგება, რომელმაც იგი ხელშეკრულებაში შეიტანა.¹⁶⁸

4.5. კონკურენციის სამართალი

ხელშეკრულების პირობების სამართლიანად განსაზღვრა არც კონკურენციის სამართლისათვის არის უცხო. კონკურენციის შესახებ კანონი ადგენს თავისუფალი და სამართლიანი კონკურენციის არამართლზომიერი შეზღუდვისაგან დაცვის პრინციპებს, რაც თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენტუნარიანი ბაზრის განვითარების საფუძველია.¹⁶⁹ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციისაგან დაცვის ობიექტი არა მხოლოდ მენარმის კონკურენტის ან მისი პარტნიორის ინტერესები, არამედ საზოგადოებრივი ინტერესებიცაა.¹⁷⁰

ამ ინტერესების გათვალისწინებით, კონკურენციის შესახებ კანონის მე-6 მუხლმა დაადგინა, რომ ერთი ან რამდენიმე ეკონომიკური აგენტის მიერ დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება დაუშვებელია. დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების ერთ-ერთ გამოვლინებად, ამავე მუხლის მე-2 პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის თანახმად, შეიძლება

¹⁶³ Erman BGB Kommentar, Bd 1., 12. Aufl, Köln 2008, Anh. §305-310.

¹⁶⁴ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on Unfair Terms in Consumer Contracts <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:en:HTML>> [10.04.2018]

¹⁶⁵ Case C-415/11, Mohamed A., [2013] ECR; Case C-408/08, Caja de Ahorros, [2010] ECR; Case C-240/98, Océano Grupo, [2000] ECR; Cases C-541/99 and C-542/99, Cape and Idealservice, [2001] ECR; Case C-237/02, Freiburger Kommunalbauten, [2004] ECR; Case C-191/15, VKI V Amazon, [2016] ECR.

¹⁶⁶ <<http://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/120599?>> [10.04.2018].

¹⁶⁷ KSchG §6.

¹⁶⁸ Simonishvili Z., Das Transparenzgebot im Sinne der Rechtsfertigung beiderseitiger Interessen und dessen Verhältnis zu den Vertragsauslegungsregeln des ABGB, Graz, 2012, 75.

¹⁶⁹ „კონკურენციის შესახებ“ კანონის პირველი მუხლის პირველი პუნქტი.

¹⁷⁰ Hefermehl W., Baumbach A., Wettbewerbsrecht, 15., Neubearbeitete Aufl., München 1988, 168, Rn. 41.

ჩაითვალოს შესყიდვის ან გაყიდვის არასამართლიანი ფასების ან სხვა არასამართლიანი სავაჭრო პირობების პირდაპირ ან არაპირდაპირ დადგენა.

ასეთ შემთხვევაში, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციით დაზარალებული მომხმარებლის ან კონკურენტი ეკონომიკური აგენტის სარჩელის საფუძველზე, სასამართლოს სსკ-ის 325-ე მუხლის გათვალისწინებით შეუძლია განსაზღვროს სამართლიანი ფასი ან სამართლიანი სავაჭრო პირობები.

5. დასკვნა

სახელშეკრულებო თავისუფლებას დიდი მნიშვნელობა აქვს მთელი კერძო სამართლისათვის, მის ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს წარმოადგენს და უზრუნველყოფს სახელშეკრულებო თანასწორობას. სწორედ ამ უკანასკნელის გათვალისწინებით, სამართლიანი სახელშეკრულებო გარემოს უზრუნველსაყოფად, სახელშეკრულებო თავისუფლება მოექცა თვითკონტოლის ქვეშ, რომლის საფუძველი სწორედ სახელშეკრულებო სამართლიანობაა.

სამართლიანობის უზრუნველყოფა სახელშეკრულებო ურთიერთობებში ძირითადად მიხედობილია სსკ-ის 325-ე მუხლისათვის, რომელიც ადგენს ვალდებულების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრის ვალდებულებას ნორმით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას. ნორმის გამოყენებისათვის აუცილებელია, ვერ ხორციელდებოდეს ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა ნების გამოვლენის ან შემგსები განმარტების მეშვეობით, ასევე საჭიროა არსებობდეს მხარეთა შეთანხმება ერთ-ერთი მხარის ან მესამე პირის მიერ შინაარსის განსაზღვრის უფლებამოსილებაზე. ნორმის გამოყენება შესაძლებელია ასევე იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეების ან მესამე პირის მიერ ვერ ხდება ვალდებულების შინაარსის განსაზღვრა და ამდენად ჭიანჭურდება ხელშეკრულების შინაარსის დადგენა. საყურადღებოა ის დეტალიც, რომ სსკ-ის 325-ე მუხლი არის ვალდებულების შინაარსის სამართლიანად განსაზღვრის უზრუნველყოფი მექანიზმი და არა უსამართლო გარიგების ბათილობის საფუძველი. თუ ხელშეკრულება ან მისი პირობა უსამართლოა, სასამართლოს შეუძლია განსაზღვროს ეს პირობა სამართლიანად. აღსანიშნავია ისიც, რომ სსკ-ის 325-ე მუხლის გამოყენება დიდ მნიშვნელობას იძენს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც დღის წესრიგში დგება ხელშეკრულების სუსტი მხარის დაცვა.

ბიბლიოგრაფია

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26/06/2017.
2. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 14/11/1997.
3. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი (BGB), 24/08/1896.
4. ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსი (ABGB), 01/06/1811.
5. „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონი, 28/10/1994.
6. საქართველოს შრომის კოდექსი, 17/12/2010.
7. „დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონი, 02/05/1997.

8. „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონი, 08/05/2012.
9. „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტი.
10. ავსტრიის მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ კანონი (KSchG), 08/03/1979.
11. ევროპის სახელმწიკრულებო სამართლის პრინციპები (PECL).
12. ევროპის საბჭოს 93/13/EEC დირექტივა სამომხმარებლო ხელმწიკრულებებში უსამართლო პირობების შესახებ, 05/04/1993.
13. ადეიშვილი ლ., კერესელიძე დ., საქართველოს შრომის კოდექსის პროექტი და კონტინენტური ევროპის ქვეყნების შრომის სამართლის ზოგიერთი ძირითადი პრინციპები, ქართული სამართლის მიმოხილვა, №6/1-2003, 10.
14. ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, თბ., 1999, 78,79.
15. ბაჩიაშვილი ვ., ხელმწიკრულების განმარტება ევროპის სახელმწიკრულებო სამართლის პრინციპების მიხედვით და საქართველოს კანონმდებლობაში მისი იმპლემენტაციის მიზანშეწონილობა, „სამართლის ჟურნალი“, №1, თბ., 2013, 10.
16. ბურდული ი., სავალდებულო სატენდერო შეთავაზება, აქციათა სავალდებულო გაყიდვა: აქციით მინიჭებული უფლების ბოროტად გამოყენება თუ კაპიტალის ბაზრის განვითარების აუცილებელი წინაპირობა?!, ჟურნალი მართლმსაჯულება, №2, თბ., 2007, 10, 30.
17. ზოიძე ბ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, თბ., 2001, 81, 181, 287, 288, 488.
18. ზოიძე ბ., ჯორბენაძე ს., ახვლედიანი ზ., ნინიძე თ., ჭანტურია ლ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი I, სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებანი, თბ., 2002, 299.
19. კაკოიშვილი დ., ხელმწიკრულების სტანდარტული პირობები, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, თბ., 2013, 68.
20. კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, 83.
21. კერესელიძე თ., შრომის ხელმწიკრულებაში სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) II, თბ., 2013, 69.
22. კროპჰოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, მე-13 გადამუშავებული გამოცემა, თ. დარჯანიასა და ზ. ჭეჭელაშვილის თარგმანი, თბ., 2014, 220, 221.
23. ლეგაშვილი დ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა სახელმწიკრულებო ურთიერთობებზე, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2013, 80.
24. მაზანაშვილი მ., ზეგანაკვეთური სამუშაო და მისი ანაზღაურების ან/და სანაცვლო კომპენსაციის ვალდებულება, შრომის სამართალი (სტატიათა კრებული) III, თბ., 2014, 383, 387.
25. ტაბატაძე დ., ხელმწიკრულების მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი, ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, II გამოცემა, თბ., 2013, 30.
26. ჩაჩანიძე თ., სახელმწიკრულებო თავისუფლება და სახელმწიკრულებო სამართლიანობა თანამედროვე სახელმწიკრულებო სამართალში, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“ №3, 2010, 24.
27. ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებებით წარმოშობილი შესრულების გართულება და შეუძლებლობა (გერმანული და ქართული სამართლის შედარებითსამართლებრივი ანალიზი), „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2011, 163.
28. ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე ვ., რობაქიძე ი., სვანაძე ვ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმწიკრულებო სამართალი, თბილისი, 2014, 56, 57, 107, 380, 415, 416.

29. ჭანტურია ლ., კრედიტის უზრუნველყოფის სამართალი, თბილისი, 2012, 234.
30. ჭანტურია ლ., შესავალი საქართველოს სამოქალაქო სამართლის ზოგად ნაწილში, თბ., 2000, 85,86.
31. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 208.
32. ხუნაშვილი ნ., ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი და შეზღუდვა კეთილსინდისიერების საფუძველზე, „სამართლის ჟურნალი“ №1, თბ., 2013, 273.
33. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 30 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/2103-11.
34. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 25 დეკემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2ბ/6267-13.
35. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 8 მაისის №2ბ/6571-13 განჩინება.
36. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 17 თებერვლის განჩინება საქმეზე №2ბ/4400-14.
37. თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის 2015 წლის 3 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №2/15651-15.
38. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2007 წლის 28 მაისის №2/1-370,382,390,402,405 გადაწყვეტილება საქმეზე: საქართველოს მოქალაქეები ზაურ ელაშვილი, სულიკო მაშია, რუსუდან გოგია და სხვები და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.
39. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 23 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1261-1520-09.
40. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2010 წლის 6 ივლისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-7-6-2010.
41. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 24 მაისის განჩინება საქმეზე №ას-23-18-2011.
42. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 15 ნოემბრის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-988-1021-2011.
43. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 21 მაისის განჩინება საქმეზე №ას-221-213-2012.
44. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 12 სექტემბრის განჩინება საქმეზე №ას-819-771-2012.
45. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2014 წლის 20 ოქტომბრის განჩინება საქმეზე №ას-698-668-2014.
46. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 23 თებერვლის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1144-1090-2014.
47. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2015 წლის 29 ივნისის გადაწყვეტილება საქმეზე №ას-1338-1376-2015.
48. *Bamberger/Roth*, BGB Kommentar, 3. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2012, Rn 6.
49. *Brox/Walker*, Allgemeines Schuldrecht, 37. aktualisierte Aufl., München, 2013, 69, 70-75, 101.
50. *Bydlinki P.*, Bürgerliches Recht Bd 1, AT, 5. aktualisierte Aufl., Wien, 2010, 3/19, 7/39.
51. *Erman*, BGB Kommentar, Bd 1., 12. Aufl, Köln 2008, 1310.

52. *Hefermehl W., Baumbach A., Wettbewerbsrecht*, 15., neubearbeitete Aufl., München 1988.
53. *Hütte F., Helborn M., Schuldrecht AT*, 3. Auflage, Verlag Dr. Rolf Schmidt, 2005, Rn. 41.
54. *Krammer*, MünchKomm, Verlag C.H. Beck, München, 2012, Rn. 19.
55. *Lando O., Beale H.G., Principles of European Contract Law, Parts I and II*, Kluwer Law International, London/Boston, 2000, 289.
56. *Lando O., Is Good Faith an Over-Arching General Clause in The Principles of European Contract Law?*, *European Review of Private Law*, 6-2007, Kluwer Law International, 842.
57. *Looschelders D., Schuldrecht AT*, 3.überarbeitete Auflage, Carl Heymans Verlkag, Köln, 2005, Rn. 230-231, 233, 238, 241, 243, 247, 248, 249, 251, 252.
58. *Mohr J., Sicherung der Vertragsfreiheit durch Wettbewerbs- und Regulierungsrecht*, Verlag Mohr Siebeck, Bd. 196, 820.
59. *Simonishvili Z., Das Transparenzgebot im Sinne der Rechtsfertigung beiderseitiger Interessen und dessen Verhältnis zu den Vertragsauslegungsregeln des ABGB*, Graz, 2012, 75.
60. *Zahid A., "True and Fair View" Versus "Fair Presentation"Accountings: Are They LEgaly Similar or Different?*, *Europuan Bussines Law Review*, Kluwer Law International, 2008, 681.
61. BGH NJW 1958, 2067; 1991, 276.
62. BGH NJW 1983, 2934.
63. BGH NJW-RR1990, 270, 271.
64. BGH NJW-RR 1991, 1248.
65. BGH, NJW 1991, 2761.
66. BGH NJW 2002, 1424.
67. BGH NJW-RR 2003, 1355.
68. BGHZ 127, 138, 142.
69. BGHZ 22, 343 (346).
70. BGHZ 37, 319 (323); 104, 279 (281).
71. BGHZ 37, 319 (324).
72. BGHZ 41, 271 (279).
73. BGHZ 41,280.
74. BGHZ 55,248, 250.
75. BGHZ 6, 335.
76. BGHZ 84, 1 (7).
77. BGHZ 9, 273.
78. BGHZ 94, 98, 101.
79. OGH № 2Ob73/10i, 22.12.2010.
80. OLG Frankfurt am Main, NJW-RR 1999, 379.
81. Case C-240/98, Océano Grupo, [2000] ECR.
82. Cases C-541/99 and C-542/99, Cape and Idealservice, [2001] ECR.
83. Case C-237/02, Freiburger Kommunalbauten, [2004] ECR.
84. Case C-408/08, Caja de Ahorros, [2010] ECR.
85. Case C-415/11, Mohamed Aziz, [2013] ECR.
86. Case C-191/15, VKI V Amazon, [2016] ECR.
87. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/19846#>>
88. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/26860#>>

89. მესხიშვილი ქ., პირგასამტეხლო (თეორიული ასპექტები, სასამართლო პრაქტიკა). ნაშრომი გამოქვეყნებულია: <http://www.library.court.ge/upload/pirgasamtekhlo_k.meskhishvili.pdf>
90. <http://nccl.ge/m/u/ck/files/Geo_Comm_Law_Review_2013.pdf>
91. <http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Justiz/JJR_20101222_OGH0002_0020OB00073_10I0000_002/JJR_20101222_OGH0002_0020OB00073_10I0000_002.pdf>
92. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:en:HTML>>
93. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31993L0013:en:HTML>>
94. <<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=CELEX:32000L0034> >
95. <<http://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/120599?>>